

KLARNET AİLESİ VE REPERTUVARI

İlkay AKKOCA

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2004

ABSTRACT**CLARINET FAMILY AND ITS REPERTORY**

İlkay AKKOCA

The Institute of Social Sciences, May 2004

Supervisor Lecturer: Ayşe Gülriz GERMEN

This study includes the technical use of modern clarinet which was started to use in late 1600's by chalumeau, repertory and clarinet family. Clarinet family has different tones. So, this feature increase the variety of work of art clarinet family which have many kinds also have an important role among the instruments with its repertory. Moreover in this study it is mentioned the famous instrument makers who helped to improve the clarinet such as Johann Christop Denner, Ivan Müller, Theobald Boehm and their permanent innovation.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

İlkay AKKOCA'nın "Klarnet Ailesi ve Repertuarı" başlıklı tezi 1 Temmuz 2004 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, Müzik (Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar) Anasanat Dalında, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Öğr.Grv.Ayşe Gülriz GERMEN
Üye : Prof.Dr.Zöhrab ADIGÜZELZADE
Üye : Prof.Nazım RZAEV

Prof.Dr.Nurhan AYDIN
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Tahta nefesliler grubunda önemli bir yeri olan klarnet ağaçtan yapılmış tek kamışlı bir enstrümandır. Günümüze gelene kadar çeşitli evrelerden geçen klarnet, repertuarı bakımından klasik batı müziğinde önemli bir yere sahiptir.

Bu çalışmada katkılarından dolayı enstrüman hocam ve tez danışmanım Öğr.Gör. Ayşe Gülriz GERMEN'e teşekkürü bir borç biliyorum.

İlkay AKKOCA

Eskişehir, 2004

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	iv
ÖNSÖZ	v
ÖZGEÇMİŞ	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KLARNETİN TARİHİNE GENEL BAKIŞ

1. KLARNETİN ATASI ŞALÜMO (Chalumeau, Fr).....	2
1.1. Günümüze Kalan Şalümolar	5
1.2. Şalümo Repertuarı	7
2. ŞALÜMODAN KLARNETE GEÇİŞ	10
2.1. Ivan Müller'in Yeniliği	13
2.2. Boehm Flütün Klarnete Etkisi	15
2.3. Oehler Klarnet	17
2.4. Fransız ve Alman Sistemleri	18
2.5. Ekleme Klarnetler	18

İKİNCİ BÖLÜM

KLARNET REPERTUVARINA GENEL BAKIŞ

1. KLARNET İÇİN YAZILAN İLK ESERLER	20
1.1. 18. Yüzyıldaki Mannheim ve Viyana'lı Bestecilerin Klarnet Repertuarı	22
1.2. Virtüözler Dönemi ve Solo Klarnet Repertuarı	26
1.3. Oda Müziğinde Klarnet Repertuarı	30
1.4. 20.Yüzyıl Repertuarı	33

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KLARNET AİLESİNE GENEL BAKIŞ

1. KLARNET AİLESİ	39
1.1. Oktav Klarnetler	40
1.2. Sopranino Klarnetler	40
1.3. Soprano Klarnetler	43
1.4. Alto Klarnetler	46
1.5. Tenor Klarnetler	47
1.6. Bas Klarnetler	49
1.7. Kontrabas Klarnet	52
SONUÇ	53
EKLER	54
KAYNAKÇA	67

GİRİŞ

Tek kamışlı üflemeli çalgıların tarihi eski Mısır' da kullanılan müzik aletlerine kadar uzanmaktadır. Şalümo kelimesi 16. yüzyıla kadar kaval veya gayda benzeri arghul, zummarah, launedda, hornpipe, pibgorn ve memet gibi ilkel enstrümanların genel adı olarak kullanılmış, 16. yüzyıldan itibaren ise klarnetin atası olarak bilinen tek bir enstrüman için kullanılmaya başlanmıştır.

17. yüzyılın sonlarında şalümonun geliştirilmesiyle günümüzdeki klarnetin temelleri atılmıştır. Sonraki dönemlerde başta Johann Christian Denner, Jacob Denner, Ivan Müller, Theobald Boehm, Adolphe Sax ve Oskar Oehler olmak üzere bir çok enstrüman yapımcısının katkılarıyla klarnet günümüzdeki halini almıştır. Tarih boyunca uzun bir gelişim süreci geçiren klarnetin farklı tonlarda oluşmasının en önemli nedeni çalma kolaylığı sağlamak içindir. Bu çeşitler; oktav, sopranino, soprano, alto, tenor, bas ve kontrabas olarak bilinmektedir.

Klarnetin gelişmesiyle besteciler de bu enstrümanın potansiyelini fark etmiş ve yazdıkları eserlerle oldukça geniş bir repertuvar oluşmasını sağlamışlardır. Bu çalışmada klarnetin tarihsel gelişiminden başlayarak ailesi ve ilk dönemlerden günümüze kadar olan repertuarı örneklerle incelenmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KLARNETİN TARİHİNE GENEL BAKIŞ

1. KLARNETİN ATASI ŞALÜMO

Klarnet ailesinin bilinen en eski enstrümanı 1600'lerin sonunda ortaya çıkmış olan şalümo (chalumeau, Fr.) dur¹. Fransızca olan şalümo kelimesinin kökeni Latince'deki "*calamus*", Yunanca'daki "*kalamos*"tur ve her ikisi de "kamış" anlamına gelmektedir. Bu terim önceleri, tarihi Eski Mısır'a kadar dayanan, kaval veya gayda benzeri tek kamışlı ilkel enstrümanların genel adı olarak kullanılmıştır. Farklı kültürlerde, farklı isim ve şekillerde ortaya çıkan ve şalümonun, dolayısıyla da klarnetin ataları sayılan bu ilkel enstrümanlar aşağıda örnekleriyle açıklanmaktadır.

Bu enstrümanların en ilkel halinde kamışın içine esnek bir dil kesilip; bu dilin serbest olan üst tarafı veya kamışa bağlı olan alt tarafı, titreşmesini kolaylaştırmak için inceltilmektedir². (Ekler Resim 1-2) Bu tür ilkel enstrümanlar "*idioglot*" olarak bilinmektedir.

Daha sonraları ayrı, küçük bir kamış parçası, ağızlık kısmına bağlanarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu tip enstrümanlar genelde sesi kuvvetlendirmek için iki veya üç borudan oluşturulmuştur. Bunlardan "*arghul*" ve "*zummarah*" yan yana bağlı iki borudan meydana gelir ve Yakın Doğu'da hâlâ bulunmaktadır. (Ekler Resim 3-4) Sardinyalılar tarafından kullanılan "*launedda*" ise farklı uzunluklardaki üç borudan oluşur ve üzerinde dikdörtgen ton delikleri bulunmaktadır.(Ekler Resim 5)

Gallilerin "*hornpipe*" veya "*pibgorn*" adındaki enstrümanları ile modern klarnete daha çok yaklaşmıştır. Bu enstrümanın, inek boynuzundan yapılan bir kалаğı bulunmaktadır ve Galler'in kuzeyi ile Anglesey bölgesinde 18. yüzyıla kadar görülmüştür.

¹ Oskar Kroll, **The Clarinet**, (London, B.T. Batsford LTD, 1968), s. 2.

² Albert R. Rice, **The Baroque Clarinet**, (Oxford, Clarendon Press, 1992), s. 2.

“*Memet*” adı verilen bir başka çift borulu enstrüman ise Mısır piramitlerindeki kabartmalarda resmedilmiştir³. Bu enstrümanın boruları birbirlerine bez parçaları ve reçineyle bağlanmıştır. Her bir boruda dört ila altı parmak deliği bulunmaktadır.

Şalümo, 17. yüzyılın sonlarına kadar yukarıda değinilen tek kamışlı enstrümanların genel adı olarak kullanılmıştır. Bu dönemden sonra ise aynı terim, blok flütün ses genişliğini arttırma yönündeki çalışmalar sırasında ortaya çıkan, oldukça esnek ve yaklaşık 1-1.5 oktav ses genişliğine sahip tek bir enstrüman için kullanılmaya başlanmıştır. Şalümo ile blok flütün alt parçalarındaki benzerlik de bu iki enstrüman arasındaki bağın kanıtıdır.

Şalümonun ön kısmında 7 ve arka kısmında 1 tane olmak üzere toplam 8 parmak deliği bulunmaktadır. Daha sonra bunlara tam zıt pozisyonda duran iki perde eklenmiştir. Gövdenin arka tarafında bulunan perde, enstrümana fazla üflendiğinde, aynı pozisyondan çıkan sesin on ikilisini verecek şekilde tasarlanmıştır. Titreşen kamışın ve onun bağlı olduğu ağızlığın boyutları, enstrümanın peslerdeki temel ses aralığını oluşturmak için yaklaşık 5 cm. olarak tasarlanmıştır.

Şalümonun ses genişliği oldukça dar olduğundan farklı boyutlarının yapılması gerekmektedir. Bu yüzden o dönemde soprano, alto, tenor ve bas üyeleri olan şalümo ailesi oluşturulmuştur. Bunların ses aralıkları, soprano şalümoda birinci oktav fa’dan üçüncü oktav do’ya kadar; alto şalümoda birinci oktav do’dan ikinci oktav-fa’ya kadar; tenor şalümoda fa’ dan birinci oktav sib’e kadar ve bas şalümoda ise do’dan birinci oktav fa’ya kadar bilinmektedir.

Şalümoya ait ilk belgesel kanıt 1687 yılından kalan ve bir Alman Dükü için satın alınan enstrüman listesidir. Bu listede Nuremberg’den satın alınan ve 4 *Chalimo* dan oluşan bir şalümo seti kayıtlıdır. Bu enstrümanların Nuremberg’den alınmış olması Johann Gabriel Doppelmayr⁴’ın, şalümonun gelişiminin ve klarnetin icadının Nurembergli yapımcı Johann Christoph Denner⁵’a (1655-1707) ait olduğu, iddiasını güçlendirmektedir⁶.

³ Albert R. Rice, **a.g.e.**, s. 1.

⁴ Johann Gabriel Doppelmayr, Alman matematikçi, astrolog, yapımcı. <http://www.gap-dcs-stand.ac.uk/~history/mathematicians/Doppelmayr.html>

⁵ Johann Christoph Denner (1655-1707), Alman yapımcı. <http://www.hup.harvard.edu/features/ranhab/instrumentmakers.html>

⁶ Albert R. Rice, **a.g.e.**, s. 17.

1.1. Günümüze Kalan Şalümler

17. yüzyılın sonlarında ve 18. yüzyıl boyunca kullanılan şalümo, farklı boyutlarda ve farklı ses aralıklarında yapılmıştır. Aynı zamanda 1, 2, 3, 5, 7 perdeli ve hatta perdesiz örnekleri de bulunmaktadır. Ayrıca günümüze kalan örneklerin yapımları incelendiğinde çeşitli farklılıklar görülmektedir.

Günümüze kalan 8 adet şalümo bulunmaktadır. Bunlar 1700 ile 1760 yılları arasında yapılmış ve aşağıda yaklaşık bir kronolojik sıraya dizilmiştir:

<u>Yapımcı</u>	<u>Uzunluk</u>	<u>Parça, perde sayısı</u>	<u>Tip</u>	<u>Bulunduğu yer</u>
J.C. Denner	500mm	3 parça, 2 perde	Tenor	Münih
W. Kress	140cm	4 parça, 5 perde	Bas	Salzburg
Liebau	330mm	3 parça, 2 perde	Alto	Stockholm
Klenig	486mm	3 parça, 2 perde	Tenor	Stockholm
Klenig	490mm	3 parça, 2 perde	Tenor	Stockholm
Anonim	290mm	2 parça, 2 perde	Soprano	Münih
Anonim	399mm	3 parça, 3 perde	Alto d'amour	Münih
I. Müller	321mm	2 parça, 7 perde	Alto	Stockholm

Bu enstrümanlar Münih'te "Stadtmuseum"da, Stockholm'de "Statens musiksamlingar Musikmuseet"da ve Salzburg'da "Museum Coralino Augusteum"da sergilenmektedir.

J.C. Denner tarafından yapılan enstrümanda 6 parmak deliği, bir baş parmak deliği ve bir de en alttaki parmak için çifte delik; blok flüte benzer bir kalak ve tam zıt pozisyonda duran iki perde bulunmaktadır. (Ekler Resim 6) En üstteki parça, ağızlık kısmı ile perdelerin monte edildiği alt kısımdan oluşur ve bu parça 187 mm. uzunluğundadır. J.C. Denner'in şalümosundaki perdelerin fazla uzun oluşundan, kamaş üstte veya altta olarak çalınabilecek şekilde tasarlandığı anlaşılmaktadır. İç çapı oldukça geniş (15 mm.), ton delikleri ise oldukça küçük (5 mm.) olan bu enstrümanın kapalı ve sınırlı bir ses kapasitesi bulunmaktadır. Ayrıca J.C. Denner ailesinin ilk denemelerinden biri olduğu sanılmaktadır.

W. Kress tarafından yapılan bas şalümo, dulcian¹³ (dulçan) formunda yapılmıştır.(Ekler Resim 7-8) Bu enstrümanın gövdesinin içinde, kendi üzerine kıvrılmış “U” şeklinde bir boru vardır. Böylece borunun sonu, başı ile aynı tarafta bulunmaktadır. Enstrümanın üst kısmında kısa bir kalak vardır ve borunun girişinde kıvrılmış es borusunu taşıması için yapılmış küçük, ağaçtan bir ek parça bulunmaktadır. Alt tarafta ise borunun kıvrımını kapatacak şekilde yapılmış bakırdan bir kapsül vardır. 9 parmak deliği ve 2’si ön, 3’ü ise arka tarafta bulunan toplam 5 tane bakırdan perde bulunmaktadır. Bu perdeler dulcian ve fagotlarda kullanılan metalden platformlar üzerine monte edilmişlerdir. Ön taraftaki perdeler la ve fa; arka taraftakiler ise sib, mi ve do notaları içindir. W. Kress’in bas şalümosunun toplam uzunluğu 140 cm.’dir ve 4 parçadan oluşmaktadır. Bunun yanında bazı kaynaklarda bas klarnet bazılarında ise bas şalümo olarak geçen; damgasız, üç perdeli bir enstrüman da Brussels’de bulunmaktadır. (Ekler Resim 9)

Libeau tarafından yapılan alto şalümonun boyutları (330mm) J.C. Denner’in tenor şalümosundan (500 mm.) farklı olmasına rağmen bu iki şalümo, yapımı bakımından birbiriyle aynıdır. Libeau’nun alto şalümosu da J.C. Denner’in tenor şalümosu gibi 3 parça ve 2 perdeden oluşmaktadır.

Klenig’in şalümoslarında ilk klarnetlere benzeyen, bir ağızlık ve armut şeklindeki bir ağızlık girişinden oluşan üst parça vardır ve perdeler de ortadaki parçaya monte edilmiştir. Ağızlıklarında, kamışı ağızlığa bağlamakta kullanılan tel için devamlı yivler vardır. Bu enstrümanların boyutları birbirine çok yakındır (486 mm. ile 490 mm.) ayrıca her ikisi de 3 parçadan oluşur ve 2 perdesi bulunmaktadır.

Anonim olan soprano şalümonun uzunluğu sadece 290 mm.’dir. İki perdesinin, parmak deliklerinin olduğu parçaya monte edilmiş olması, J.C. Denner ve Libeau enstrümanlarından daha sonra yapıldığının bir göstergesidir. Bu şalümonun orijinal olmayan ağızlık girişinin çapı, ana gövdeden çok daha küçüktür (ağızlık girişi 12.50 mm., ana gövde 14.85 mm.’dir).

3 perdeli anonim şalümonun toplam uzunluğu 399 mm.’dir ve üç parçadan oluşmaktadır. Ayrıca *clarinette d’amour*’da olduğu gibi armut şeklinde bir kalağı ve alttaki elin baş parmağı ile kontrol edilen üçüncü bir perdesi vardır. Üç perdeli

¹³ Dulcian, kelimesinin kökü Latince “dulcis” kelimesinden gelmektedir. Sadece grup enstrümanı olarak değil; kiliselerde çalınan motet ve missaslarda bass partisine eşlik olarak da kullanılmıştır. Bu enstrümanın bass versiyonu kendisinden sonra yapılmış fagotun atasıdır. <http://www.shamilton.k12.ia.us/antigua/dulcian.htm>

klarnette olduğu gibi çalıcıya hangi elini aşağıda kullanacağı konusunda serbestlik getiren, küçük parmak için ikinci bir delik bulunmaktadır. Bu deliklerden kullanılmayanı balmumu veya tahtadan bir parça ile kapatılmıştır. Bu enstrümanın üçüncü perdesi ve 'd'amour' kalağı 1750-60 yılları arasında yapıldığının bir kanıtıdır.

Ivan Müller¹⁴'in alto şalümosunda 7 adet perde vardır. Bu perdelerin farklı olan pozisyonlarından ve enstrümanın alt parçasının olmayışından dolayı bu şalümo daha çok deneysel bir özellik taşımaktadır. En alttaki çift deliğin pozisyonu, sağ eli altta kullanmayı gerektirir. Her zamanki ön ve arkada bulunan perdelerin dışında, sağ elin baş parmağı için üçüncü bir perde daha konulmuştur. İki parmak deliklerinin yan taraflarında dikey olarak duran, diğer ikisi ise ön tarafta bulunan 4 perde daha vardır. Ayrıca üstten ikinci perdenin ton deliğinin içinde metal bir tüp bulunmaktadır. Bu özellik ilk klarnetlerden alınmıştır ve enstrümanın muhtemelen 18. yüzyılın ilk çeyreğinde yapıldığını göstermektedir.

1.2. Şalümo Repertuarı

17. yüzyılın sonlarında ve 18. yüzyıl boyunca kullanılan şalümo bu dönemin oldukça önemli enstrümanlarından biri olarak kabul edilmektedir. Besteciler 1700'lü yılların başından itibaren şalümoyu orkestraya dahil etmişler ve zamanla bu enstrümanı, özellikle operalarda olmak üzere, bu dönemde yazılan birçok eserde kullanmışlardır.

Günümüze kalan, şalümonun kullanıldığı ilk eser Giovanni Bononcini¹⁵'nin 1706'da yazdığı *Endimione* adlı operasıdır. Bunun yanında, Ziani'nin *Chilonida* adlı operasına sonradan eklenmek üzere yazılan aryada şalümo, obligato¹⁶ enstrüman olarak kullanılmıştır. Şalümo kısa zamanda popüler bir obligato enstrümanı olmuş ve

¹⁴ Ivan Müller (1786-1854), Rus- Alman klarnetçi, basset-horn çalıcısı ve enstrüman yapımcısı. <http://edmtrevoux.free.fr/Historique.htm>

¹⁵ Giovanni Bononcini,(1670-1747), İtalyan viyolonselci ve besteci. <http://www.hoasm.org/VIIF/BononciniG.html>

¹⁶ Obligato; (İtl.) Eşlik melodisidir. Müziğin en önemli ve atlanmaması gereken bağlayıcı kısmıdır. <http://www.music.vt.edu/musicdictionary/>

özellikle de 1708-28 yılları arasında saray orkestrası şefi Johann Joseph Fux¹⁷ tarafından yazılan opera ve oratoryolarda sıklıkla kullanılmıştır. Bunların arasında bestecinin şalümo ilk defa kullandığı *Julo Ascanio* adlı operası ve *Pulcheria* adlı operası modern zamanlarda basılmıştır.

1739'da Avusturyalı besteci Guiseppe Bonno¹⁸ şalümoyu virtüöz obbligato olarak *Eleazaro* adlı eserinde kullanmış; daha sonra Christoph Willibald von Gluck¹⁹ da 1762'de *Orfeo* adlı operasında yer vermiştir. Bu iki tarih arasında şalümonun kullanıldığı eser bulunmamaktadır. Bunun yanında şalümo, C.W. Gluck'un 1767'de yazdığı *Alceste* adlı operasında da kullanılmıştır.

Şalümo, aynı dönemde Atillio Ariostio²⁰, Antonio Maria Bononcini²¹, Antonio Caldara²², Francesco Bartolommeo Conti²³, Giuseppe Porsile²⁴ ve Georg Reutter²⁵ gibi bestecilerin eserlerinde obbligato enstrümanı olarak kullanılmaya devam etmiştir.

Franz Aspelmayr²⁶, Johann Gottlob Werner²⁷, Carl Ditters von Dittersdorf²⁸, Florian Leopold Gassmann²⁹ ve Václav Pichl³⁰ yüzyılın ikinci yarısından sonra Viyana'da aktif olan besteciler arasında yer almaktadır. 1770'lerden sonra F. Aspelmayr ve Josef Starzer³¹ şalümoyu bale müziklerinde kullanmışlardır. Daha sonra şalümoya F.L. Gassmann, *I Rovinati* adlı operasında ve sib majör *Notturmo*

¹⁷ Johann Joseph Fux (1660-1741), Avusturyalı besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=fux>

¹⁸ Guiseppe Bonno (1711-1789), Avusturyalı besteci. <http://www.hoasm.org/XIIC/Bonno.html>

¹⁹ Christoph Willibald von Gluck (1714-1787), Çek besteci. Evin İlyasoğlu, **Zaman İçinde Müzik**, (İstanbul, YKY, 1994.), S. 53.

²⁰ Ariostio Atillio (1666-1740), İtalyan besteci. <http://www.hoasm.org/VIIID/Ariosti.html>.

²¹ Antonio Maria Bononcini (1677-1726), İtalyan besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=bononcini-antanio>.

²² Antonio Caldara (1670-1736), İtalyan besteci. <http://www.hoasm.org/XIIC/caldara.html>

²³ Francesco Bartolommeo Conti (1681-1732), İtalyan besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=conti>.

²⁴ Giuseppe Porsile (1680-1750), İtalyan besteci. <http://www.hoasm.org/XIIIB/porsaille.html>

²⁵ Georg Reutter (1656-1738), Avusturyalı besteci. <http://www.angelfire.com/ab/day/nov3.html>.

²⁶ Franz Aspelmayr (1728-1786), Avusturyalı besteci. <http://www.hoasm.org/XIIC/Aspelmayr.html>

²⁷ Johann Gottlob Werner (1777-1822), Avusturyalı besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=werner>

²⁸ Carl Ditters von Dittersdorf, (1739-1799), Avusturyalı besteci ve keman virtüözü. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=dittersdorf>

²⁹ Florian Leopold Gassmann (1729-1774), Çek besteci. <http://www.hoasm.org/XIIC/Gassman.html>

³⁰ Václav Pichl (1741-1804), İtalyan besteci. <http://www.haydn.dk./mhc-pichl.php>

³¹ Josef Starzer (1726-1787), İtalyan besteci. <http://www.hoasm.org/XIIC/Starzer.html>

eserinde; V. Pichl ise 4 senfonisinde yer vermiştir. Viyana klasik ekolünün en önemli temsilcilerinden olan C.D. Dittersdorf da şalümoyu fa majör *Divertimento Notturmo* adlı eserinde kullanmıştır.

Şalümo için yazılan solo eserler arasında Franz Anton Hoffmeister³²,in konçertosu virtüözite gerektiren bir eserdir. Bunun yanında J. Starzer tarafından iki şalümo, 5 trompet ve timpani için yazılan '*Musica da Cammera*' da şalümo repertuarı için oldukça önemli eserler arasında yer almaktadır.

Şalümo repertuarı için oldukça önemli bir besteci olan Alman Johann Friedrich Fasch³³,ın yazım stili hem barok hem de klasik elementler içermektedir. Bestecinin soprano şalümo için yazdığı konçerto günümüzde basılmıştır. Bu konçertonun ve Johann Adolf Hasse³⁴ tarafından (şalümo, obua, fagot ve sürekli bas için) yazılan dörtlü (quartett, Alm.) dışındaki Alman repertuarı, özellikle alto ve tenor olmak üzere büyük boyutlardaki şalümlerin kullanılması ile Viyana repertuarından ayrılmaktadır.

Johann Christoph Graupner³⁵, şalümo için çok sayıda eser yazan bestecilerden biridir. Alman besteci şalümoyu 1734-57 yılları arasında yazdığı 80 kantatında ve 18 enstrümantal eserinde genelde blok flüt veya viola d'amour gibi yumuşak ses renkleri ile beraber kullanmıştır.

Georg Philipp Telemann³⁶,ın öneml şalümo eserlerinden üç tanesi modern zamanlarda basılmıştır. Bunlar; *Re minör İkili konçerto*, (İki şalümo ve sürekli bas için) *Fa majör Süit* ve (flüt, obua, alto şalümo, iki kontrabas, yaylı sazlar ve sürekli bas için yazdığı) *Grillen-Symphonie*'dir.

Bu dönemde A. Caldara, Francesco Bar Conti³⁷, George Frideric Haendel³⁸ ve Antonio Vivaldi³⁹ gibi besteciler hem şalümo hem de klarnet için eserler yazmışlardır. G.F. Haendel, *Riccardo Primo* adlı operasında, iki soprano şalümo

³² Franz Anton Hoffmeister (1754-1812), Alman besteci. <http://www.Artaria.com/composer/Hoffmeister.html>.

³³ Alman Johann Friedrich Fasch (1688-1758), Alman besteci. <http://www.brogvemusic.org/bgxfasch.html>

³⁴ Johann Adolf Hasse (1699-1783), Alman besteci. <http://www.hoasm.org/VIIF/Hasse.html>

³⁵ Johann Christoph Graupner (1683-1760), Alman besteci. <http://www.hoasm.org/VIF/Graupner.html>

³⁶ Georg Philipp Telemann (1681-1767), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=telemann>

³⁷ Francesco Bar Conti (1681-1732), İtalyan besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=conti>

³⁸ George Frideric Haendel (1685-1759), Alman besteci. Evin İlyasoğlu, **Zaman İçinde Müzik**, (İstanbul, YKY, 1994.), S. 43.

³⁹ Antonio Vivaldi (1618-1741), İtalyan besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=vivaldi>

partisi olan pastoral bir aya bestelemiştir. 1706 sonrasında A. Vivaldi, şalümoyu toplam 5 eserinde kullanmıştır. Bunlardan *Juditha triumphans* adlı oratoryosunda (1716) soprano şalümoyu obligato olarak kullanmış; bunun yanında üç konçertosu için (RV558, RV579 ve RV555) tenor 'salmoè' partisi; (keman, obua ve org için olan) Sonat'ı (RV779) için de bas partisini destekleyen ve isteğe bağlı olarak kullanılan bir şalümo partisi yazmıştır.

Genel olarak baktığımızda şalümonun bu dönemde çok popüler bir enstrüman olduğu ve önemli bir repartuvar oluşturduğu görülmektedir.

2. ŞALÜMODAN KLARNETE GEÇİŞ

Klarnete adını veren, ilk ortaya çıktığı zamanlarda sahip olduğu keskin ve parlak sesidir. "Clarinet" kelimesi, tiz solo trompetler için kullanılan İtalyan "clarino" kelimesinden gelmektedir. Enstrümana bu ismi ilk olarak kimin verdiği bilinmemekte; J.C. Denner'in en eski kayıtlarında bu ismin geçiyor olmasından kendisi veya oğulları tarafından bulunmuş olduğu düşünülmektedir.

1730'da J.C. Denner'in biyografisi, J.G. Doppelmayr'ın "*Historische Nachricht von Nürnbergischen Mathematichs und Künstlern*" adlı eserinde yayınlanmıştır. J.G. Doppelmayr, J.C. Denner'in biyografisinde, şalümonun gelişimi ve klarnetin icadından bahsetmektedir. Bu biyografiden, şalümo ve klarnet konusundaki önemli bir pasaj aşağıda verilmiştir. Bu pasaj, klarnetin icadına yönelik J.C. Denner'ı tasdikleyen en eski yazılı kanıttır:

*"Sonunda artistik tutkuları, onu, icat ettiği enstrümanları geliştirmeye yöneltmiştir ve çabaları istenilen sonucu yaratmıştır. Bu yüzyılın başında, 'klarnet' adı verilen, müzik tutkunlarının en büyük zevki haline gelen, eski çağlarda 'rackett bassoon' olarak bilinen, ve şalümonun gelişimi olarak nitelendirilen, yeni bir icat yaptı."*⁴⁰

1678' de J.C. Denner, blok flüt, pommer, obua, fagot ve şalümo gibi birçok üflemeli çalgı yapımı konusunda oldukça popüler bir iş sahası yaratmıştır. J.C. Denner, iki oğlu Jacob Denner (1681-1735) ve Johann David Denner'i (1691-1764)

⁴⁰ Albert R. Rice, *The Baroque Clarinet*, (Oxford, Clarendon Press, 1992), s. 17.

enstrüman yapım sanatında eğitmiştir. Ancak J. Denner'ın bazı enstrümanları günümüze kadar gelmesine rağmen, J.D. Dener'a ait hiçbir bilinen enstrüman yoktur. Bugün J.C. Denner'e ait en az altmış sekiz ve J. Denner'a ait kırk adet enstrüman müze ve özel koleksiyonlarda bulunmaktadır.

Münih'teki Ulusal Bavarian Müze'sinde J.C. Denner damgalı ilk klarnetlerin iyi muhafaza edilmiş bir örneği bulunmaktadır. Mahillon'a göre bu enstrüman; "hiç şüphesiz klarnetin orijinal formunu ve belki de şalümodan klarnete geçişin ilk örneğidir"⁴¹. Bu klarnet 4 ayrı parçadan oluşur; ayrıca sekiz deliği ve gövdenin üst tarafında birbirine tam zıt pozisyonda duran iki perdesi bulunmaktadır. Bunlardan biri ön taraftadır, işaret parmağı ile kontrol edilir ve basıldığında la sesini vermektedir. Diğeri ise arkada durur, baş parmakla kontrol edilir; basıldığında si sesini verir ve aynı zamanda onikili perde görevi görmektedir.

J.C. Denner ve oğulları onikili sesleri kolaylaştırmak için baş parmak perdesini daha yukarı koymuş ve deliğini daraltmışlardır. Böylece si sesi yerine, si bemol sesi elde edilmiştir. Bu pesleştirme, onikili perdeye, yaklaşık olarak borunun ortasına kadar giren, perdenin su toplamasını engelleyen metal bir parçanın eklenmesiyle desteklenmiştir. Buna ilave olarak üçüncü ve yedinci deliklerin çapları genişletilmiş ve böylece o zamana kadar bu deliklerden sib/fa ve fa/do sesleri elde edilirken bu seslerin yerini si/fa diyez ve fa diyez/do diyez sesleri almıştır. Bu enstrümanların dış kısımları, borunun alt kısmının kalağa doğru genişletilmesiyle geliştirilmiştir.

Fakat onikili seslerin kolaylaştırılması yüzünden si sesi eksiktir. Bu sesi çalıcı ancak dudaklarını gevşetip ağızlığı (bec,Fr.) ağızından uzaklaştırarak yapay bir biçimde üretebilmektedir; çıkan ses ise entonasyon ve ton açısından iyi değildir. Günümüzde olduğu gibi ağızlıkların kamış koyma yerlerinin daha aşağı kadar açılması ile entonasyonu düzeltmek, uygun dudak pozisyonuyla mümkün olmuştur. Si sesini elde edebilmek için tek çare enstrümanın boyunu uzatıp mi/si sesleri için yeni bir delik eklemek olmuştur. Üç perdeli enstrümana geçişin tam tarihi bilinmese de bu enstrümanın 18. yüzyılın ortalarında varolduğu bilindiğinden geçişin de 1740 yıllarında olduğu tahmin edilmektedir.

⁴¹ F. Geoffrey Rendall, *The Clarinet, Some Notes upon its History and Construction by*, (London, Ernest Benn Limited, 1957), s. 17.

Gövdenin alt tarafında bulunan, sağ veya sol elin baş parmağı⁴² ile kontrol edilen mi/si perdesinin klarnete eklenmesi diğer perdelerin pozisyonlarını etkilememektedir. Bundan yaklaşık yirmi yıl sonra klarnete dördüncü ve beşinci olan sol#/re# ve fa#/do# perdeleri eklenmiştir. Bu zamandan sonra mi/si perdesi sol elin küçük parmağıyla idare edilmeye başlanmıştır. Sol#/re# perdesi sağ elin serçe parmağı ile kullanılmak üzere yerleştirilmiştir. Fa#/do# perdesi ise mi/si perdesinin yanında bulunmaktadır. Bu iki perdeyi kimin bulduğu bilinmemektedir.

O dönemdeki enstrüman yapımcıları birbirinden etkilenecek klarnetin gelişimine katkı sağlamışlardır. Bu yüzden, bu gelişmelerin tam olarak ne zaman ve kimin tarafından yapıldığını bilmek imkansızdır. Fakat enstrüman tarihçileri tüm bu gelişmelerin J.C. Denner'ın oğlu J. Denner sayesinde yapıldığı konusunda hemfikirdirler.⁴³

Tüm bu gelişmelere rağmen klarnet ile her tonda aynı akıcılıkta çalabilmek hala imkansız olduğundan bu sorunu çözebilmek için yapımcılar yeni yollara başvurmuşlardır. Bu yollardan biri farklı tonlarda klarnet yapımı olmuştur fakat bu da probleme kesin bir çözüm getirememiştir. Birincisi ortalama bir müzisyen için birçok enstrüman almak mümkün değildir; ikincisi de çalıcı devamlı klarnet değiştirdiği zaman çalışması, oldukça kötü bir hal almaktadır. Bazı durumlarda ağızlıklar farklı boyutlarda yapılmakta, bu yüzden kamışlar da farklı şekilde cevap vermektedir. Bunun yanında ısınmış bir enstrüman ile çalarken aniden soğuk alana geçildiğinde entonasyon açısından da problemler oluşmaktadır.

Bu nedenle yapımcılar başka bir çözüm bulmuş ve klarnetin belli parçalarını farklı boyutlarda yapmışlardır. Böylece çalıcı, bu parçaları değiştirerek enstrümanı la'dan sib'e, sib'den de do'ya çevirebilmektedir. Bu enstrümanların entonasyonu oldukça bozuktur fakat o zaman kullanılan hafif kamışlar, entonasyonu dudak basıncı ile ayarlayabilmeyi mümkün kılmaktadır.

1790 yıllarında Paris'li klarnet virtüözü Jean Xavier Lefèvre (1763-1829) klarnete do#/sol# sesleri için altıncı perdeyi eklemiştir. J.X. Lefèvre'nin altıncı perdesi klarnetçilerin işini büyük ölçüde kolaylaştırmıştır. Fakat virtüözler ve besteciler hala ton kalitesi ve teknik imkanlar konusunda tatmin olmamışlardır. Bazı

⁴² O dönemde çalıcılar sağ ve sol ellerinin yerlerini değiştirerek çalabiliyorlardı ve en alttaki delik çalıcının her iki tarafa çevirebildiği ampulün içine deliniyordu. F. Geoffrey Rendall, *a.g.e.*, s.19.

⁴³ F. Geoffrey Rendall, *aynı*, s. 18.

yapımcılar belirli hataları düzeltmeyi denemiş fakat I. Müller'e kadar hiçbiri gerekli olan kökten değişimi yapmamıştır.

2.1. Ivan Müller'in Yeniliği

1786'da Estonya'da doğan Ivan Müller önemli bir Rus-Alman klarnetçi ve aynı zamanda basset-horn çalıcısıdır. 14 yaşından itibaren St.Petersburg sarayında oda müziği sanatçısı olarak hem klarnet hem de fagot çalmıştır. 1807'de bu görevini bırakıp Avusturya, Almanya ve daha sonra Paris'e gitmiştir.

Klarnet solistliğinin yanında, enstrüman yapımcısı ve aynı zamanda iyi bir buluşçu olan I. Müller, klarneti geliştirmek üzere çalışmalara başladığında kendinden önce yapılan klarnetlerle ilgili tüm çalışmalarını yakından takip etmektedir. I. Müller, 1809'da o zamanki 6 perdeli klarnetlere 7 perde daha ekleyerek 13 perdeli bir klarnet yapmış ve bu buluşunu Paris'te yaymaya çalışmıştır.(Ekler Resim 10)

I. Müller'in amacı sabit ton kalitesine sahip ve entonasyonu doğru bir enstrüman yapmaktır. Aynı zamanda teknik kapasiteyi artırırken çalıcıyı birçok enstrüman almaktan kurtarır; tek enstrüman ile her tondaki eseri çalabilmesini sağlamaktır. I. Müller'in reformu oldukça parlak bir başarıdır ve orkestraların ihtiyacını fazlasıyla karşılamaktadır.

I. Müller, güderilerle ilgili önemli bir yenilik ortaya koymuştur. I. Müller güderileri bağırsaktan veya yünle doldurulmuş deriden yapmıştır. Önceki güderiler yumuşak deri parçalarından ya da klapalara zamk veya bal mumu ile yapıştırılan keçeden yapılmıştır.

I. Müller, kendini her zaman yeniliklere açık tutmuş ve hayatının sonuna kadar enstrümanını geliştirmek için çalışmıştır. Yeni perdeler denemiş ve halka perde sistemini kullanmıştır.

1808'de İngiliz yapımcı Rev. Frederick Nolan (1784-1864) tarafından bulunan halka perde sistemi çalıcının bir perdeye basarken aynı anda başka perdeleri de kontrol edebilmesini sağlamaktadır. Ayrıca I. Müller'in yanında bir çok yapımcı enstrümanlarında bu sistemi kullanmışlardır.

Günümüzdeki bir çok virtüöz gibi I. Müller'de enstrüman üzerindeki becerisini ve buluşlarını sergilemek için konser eserleri yazmıştır. Eserleri arasında 6 klarnet konçertosu, 2 klarnet dördlüsü, klarnet ve piyano için sayısız eser ve yeni yaptığı enstrümanlar için metodlar bulunmaktadır. “3 *fantaisies sur 3 cavatines de Rossini, Op. 27*” adlı eseri I. Müller'in kendi performansları için bestelediği tipik konser parçalarından biridir. 3 fantazinin her biri opera stilinde yazılmıştır ve solistin virtüözitesi ile müzisyenliğini göstermesine geniş imkanlar sağlamaktadır.

I. Müller aynı zamanda, o dönemin temel çalışma yöntemlerinden biri olan, kamışı üst dudağın basıncı ile kontrol etmenin kötülüğünden bahseden ilk klarnetçi olmuştur ve *Anweisung* adlı eserinde bu yöntemin dezavantajlarından bahsetmiştir⁴⁴.

Johann Georg Heinrich Backofen⁴⁵ da, 1824'de yazdığı klarnet metodunda tüm klarnetçilerin %50'sinin klarneti hala kamış üstte olarak çaldığını söylemiş ve bu tekniğin üst seslerde kolaylık sağlasa da parlak bir staccatoyu engellediğini belirtmiştir⁴⁶. Ayrıca Carl Baermann⁴⁷ ve Friedrich Berr⁴⁸ de kendi metotlarında aynı şeyi savunmuşlardır. Buna rağmen İspanya ve İtalya'da bu eski yöntem uzun süre sadece bandodaki klarnetçiler tarafından değil aynı zamanda iyi orkestraların klarnetçileri tarafından da kullanılmıştır.

I. Müller de dahil olmak üzere bu dönemin bazı klarnetçileri ve yapımcıları ilk enstrümanlardaki oldukça ilkel olan ağızlığı geliştirmek için de çabalamışlardır. Eski ağızlıklardaki açıklık, ağızlık boyunca olduğundan kamış daha dar bir alana dayanmakta ve bu da daha güvensiz bir kavrayışa sebep olmaktadır. Ayrıca bu ağızlıkların boyutu oldukça küçük, neredeyse modern fagot kamışı kadardır. Bu hatalar kısa zamanda uzmanlar tarafından düzeltilmiştir.

O dönemin ağızlıkları fazla nemli veya kuru ortamlarda çatlayabilmektedir. Böylece yapımcılar, cam, porselen, mermer, fildişi ve metal gibi neme dayanıklı materyaller denemeye başlamış ama yine de ebonitten yapılan ağızlık en çok kullanılan ağızlık olmaya devam etmiştir.

⁴⁴ F. Geoffrey Rendall, *a.g.e.*, s. 27.

⁴⁵ Johann Georg Heinrich Backofen (1768-1839), Alman besteci. <http://www.Klassika.info/komponisten/bacofen/>

⁴⁶ F. Geoffrey Rendall, *a.g.e.*, s. 28.

⁴⁷ Carl Baermann (1784-1847), Alman klarnetçi ve basset-horncu. <http://www.Classicalalpus.gmn.com/composer.asp?id=284>.

⁴⁸ Friedrich Berr (1794-1838), Fransız klarnetçi, fagotçu ve besteci. <http://www.angelfire.com/ab/day/sep24.html>

Ağızlıklarla ilgili başka bir sorun da kordon yardımıyla ağızlığa bağlanan kamışın kaymasıdır. Bunu engellemek için ağızlığa kamışı tutan bilezik (ligature, Fr.) dediğimiz metal bir parça eklenmiştir.

Bunların yanında bir çok yapımcı kesin tarihleri belli olmayan farklı yenilikler getirmişlerdir. İleriki dönemlerde birçok değişikliğe uğrayan vidalı bilezik ve önceleri gövdeyle beraber yontulan fakat sonraları metal veya fildişinden yapılan bilezik bunlardan bazılarıdır.

İlk klarnetler genelde açık renkli şimşirden (buxus, Lat.), armut ağacından, akça ağaçtan veya fildişinden yapılmaktadır. Şimdiki en çok kullanılan materyal ise koyu renkli olan grenadille (dalbergia melanoxylon, Lat.) dir. Grenadille çok ağırdır fakat neme ve hava değişikliklerine dayanıklıdır. Dış mekan için uygun olan metalden veya ebonitten yapılan klarnetler de iklim şartlarından etkilenmezler. Klarnetin yapıldığı materyalin, tonu üzerinde zannedildiğinden daha az etkisi vardır; çünkü gövde titreşmez sadece içinden hava kolonu geçmektedir. Bununla beraber iç duvarın pürüzsüzlüğü tonun üzerinde daha fazla etkili olmaktadır.

19.yüzyılın ilk çeyreğinde I. Müller'in sistemi klarnetçilerin büyük çoğunluğu arasında tanınmış ve uygulanmıştır. Daha sonra Theobald Boehm müzik dünyasını sarsan icadı Boehm Flüt'ü sunmuştur.

2.2. Boehm Flütün Klarnete Etkisi

1794 yılında Bavaria'da doğan Theobald Boehm, dönemin önde gelen flüt virtüözlerinden biridir. Flüt konusunda bir dahi olan T. Boehm, çalıcılığını en üst seviyeye taşımak için enstrümanını geliştirmenin yollarını aramıştır. Bu amaçla enstrümanının ses üretme prensiplerini anlayabilmek için Münih Üniversitesi'nde akustik üzerine çalışmalar yapmıştır.

19. yüzyılın başlarında T. Boehm'ün flüte bir çok yeni perde ekleyerek yaptığı sistem sayesinde, enstrümanı çalmak teknik açıdan kolaylaşmıştır ve bu gelişme aynı zamanda enstrümanın entonasyonunun düzelmesini de sağlamıştır. T. Boehm'ün enstrümanı sonradan yapılan küçük değişiklikler dışında günümüzdeki flüt ile aynı özelliklere sahiptir.

Bazı klarnetçi ve yapımcılar bu buluşun klarnet için de kullanılabilceğini düşünmektedirler. T. Boehm'ün fikrini, akustik özellikleri tamamen farklı olan klarnete olduğu gibi uygulamak ise mümkün değildir. Her ikisi de Parisli olan yapımcı Louis Auguste Buffet ile klarnetçi Hyacinthe Eleonore Klosé 1844 yılında işbirliği yaparak 'Boehm Flüt'ün halka perdelerini ve bazı parmak pozisyonu detaylarını klarnete adapte edip; günümüzde 'Boehm Klarnet' olarak bilinen enstrümanı oluşturmuşlardır.

Beş yıl sonra H.E. Klosé, Boehm'ün mekanizmasını obuanın mekanizmasına da uygulamış ve bu enstrümanların patentini almıştır (1844). Bu dönemden günümüze kalmış orijinal Boehm Klarnet bulunmamaktadır. Fakat mektuplardaki, patentteki ve H.E. Klosé'un metodundaki çizimler, ilk Boehm Klarnet'in günümüzdeki ile aynı sayıda ve pozisyonda perdelerle sahip olduğunu göstermektedir. L.A. Buffet- H.E. Klosé enstrümanları müzikal ve teknik açıdan oldukça önemli bir gelişimin göstergesi olmuşlardır.

L.A. Buffet ve H.E. Klosé ile aynı dönemde Adolphe Sax⁴⁹ da geliştirilmiş bir klarnet sunmuştur. Henüz 21 yaşındayken 24 perdeli bir klarnet yapmış fakat başarılı olamamıştır. 1839'da ise tamamen değiştirilmiş başka bir enstrüman daha yapmıştır. Bu klarnetin 1840 ile 1842 yıllarında patenti alınan enstrümanlarda büyük etkisi olduğu açıktır. A. Sax, T. Boehm sistemin perde tasarımlarının bir kısmını kullanmış fakat asıl olarak I. Müller'in parmak pozisyonlarına bağlı kalmıştır.

Ayrıca A. Sax, oldukça önemli bir kaç yenilik daha yapmıştır. Bunlardan bazıları si/fa# perdesinin yerine otomatik olarak açılan 'Brille' (kısa sürede tüm dünyadaki yapımcılar tarafından kullanılan bir yenilik) ve ses genişliğinin aşağıda mib'e kadar genişletilmesidir. Küçük değişikliklerin yanında A. Sax ayrıca ikinci onikili perdeyi de kullanmıştır. İkinci onikili perde bazı yapımcılar tarafından özellikle de bas klarnette kullanılmıştır.

A. Sax'ın I. Müller'in klarnetine bağlı kalarak yaptığı gelişmeler, günümüzde Alman sistem klarnet olarak bilinen enstrümanın yapımındaki ilk adımlar arasında yer almaktadır. Alman yapımcılar genelde I. Müller'in enstrümanını temel alarak kendi sistemlerini geliştirmişlerdir. Bunlardan C. Baermann, yapımcı Georg

⁴⁹Antoine Joseph Adolphe Sax (1814-1894), Belçikalı enstrüman yapımcısı. http://en.wikipedia.org/wiki/Adolphe_Sax

Ottensteiner⁵⁰ ile beraber I. Müller klarnetini geliştirenler arasında başta gelmektedir. ‘Baermann Klarnet’ adını alan bu enstrüman, C. Baermann’ın yazdığı metot sayesinde Almanya’ya çok çabuk yayılmıştır. C. Baermann’ın parmak pozisyonları, çalmayı çok daha kolay bir hale getirmiş ve ayrıca eklenen yardımcı perdeler sayesinde perdelerin çoğu farklı pozisyonlardan da kontrol edilebilmiştir. Örnekle do#/sol# perdesine lehimlenen bir kaldıraç yardımıyla, bu perde sağ elin işaret parmağı ile de kullanılabilir hale gelmiştir.

2.3. Oehler Klarnet

Robert Stark⁵¹ ve yapımcı Anton Osterried⁵², ‘Baermann Klarneti’ Boehm sistemindeki bazı gelişmeleri baz alarak daha da geliştirmişlerdir. Daha sonra Alman yapımcı Oskar Oehler⁵³, bu geliştirilmiş klarnetin tüm perdelerinin şeklini ve pozisyonunu değiştirerek mekanizmayı mükemmelleştirmiş ve günümüzde ‘Oehler Klarnet’ olarak bilinen ve Alman ekolünde kullanılan enstrümanı oluşturmuştur.

O. Oehler’in enstrümanında 22 perde, 5 brille halkası, bir si/do# tril perdesi, ve mib, fa, sol# sesleri için birer kaldıraç bulunmaktadır. Ayrıca bu enstrümanlarda yardımcı perdede fa mekanizması bulunmaktadır. Bu yardımcı perde sayesinde çalıcı normal perdedeki fa ile tam olarak aynı sesi çıkartabilmektedir. Günümüzde bir çok yapımcı klarnetlerini O. Oehler’in modeline göre yapmaktadır fakat bunların çok azı aynı kaliteyi yakalayabilmektedir.

⁵⁰ Georg Ottensteiner (1815-1879), Alman enstrüman yapımcısı. <http://www.Sfoxclarinets.com/basycl.art.htm>

⁵¹ Robert Stark (1847-1922), Alman klarnetçi ve enstrüman yapımcısı. http://www.kendormusic.com/publications/ens_clarinet_4.htm.

⁵² Anton Osterried (1829-1912), Alman enstrüman yapımcısı. <http://www.sfoxclarinets.com/basyclart.htm>

⁵³ Oskar Oehler (1858-1936) Alman enstrüman yapımcısı. [http://www.Niu.edu/user/u40gmb1/CI history.shtml](http://www.Niu.edu/user/u40gmb1/CI%20history.shtml)

2.4. Fransız ve Alman Sistemleri

Günümüzde İngiltere, Fransa ve Amerika'da neredeyse sadece Boehm sistem klarnet kullanılırken; Almanya, Avusturya ve komşu ülkelerinde Alman sistemi tercih edilmektedir. Alman klarnetçilerinin Boehm Klarnet'i tercih etmemelerinin sebebi sadece farklı olan parmak pozisyonları değildir. Boehm klarnetlerin daha hafif kamışla kullanılan özel ağızlıklarla çalınması gerekmektedir; bu yüzden de Alman klarnetçiler parmak pozisyonlarının dışında dudak pozisyonlarını da değiştirmek zorunda kalacaklardır.

Oehler klarnetin ağızlığının kamış yeri Boehm klarnetinkine oranla daha kapalı ve dardır. Bu sebeple Boehm klarnetlerde kullanılan kamışlar, Oehler klarnetlerde kullanılan kamışlardan daha hafif ve geniştir. Ayrıca Boehm klarnetin gövdesi de daha farklıdır, örneğin ton delikleri Oehler klarnete oranla daha küçüktür. Bu, Boehm klarnetlerde özel ağızlık ve kamışların da yardımıyla daha parlak, ince ve yumuşak bir ton kalitesi sağlamaktadır. Genellikle Alman klarnetçiler, Alman klarnetlerinin daha koyu ve yuvarlak tonunu tercih etmektedirler.

2.5. Ekleme Klarnetler

Yapımcılar ve klarnetçiler, her tonalitede rahatlıkla çalabilme problemini, (çalmada yeni zorluklar yarattığı için) yeni perdeler ekleyerek çözemeyeceklerini anlamışlar ve bu zorluğun üstesinden "Ekleme Klarnetler" yaparak gelmeye çalışmışlardır. Bu tipteki enstrümanlar klarnete çeşitli parçaların eklenmesiyle yapılmıştır. Bu yöndeki ilk deneme 1808'de Fransız yapımcı Jacques François Simiot tarafından yapılmıştır. J.F. Simiot, enstrümanın tüm gövdesine dağıtılan 10 uzatma parçası ile sib'e çevrilebilen bir do klarnet yapmıştır.

J.F. Simiot ve diğer yapımcıların bu zamana kadar yaptığı ekleme klarnetler oldukça basit, hatta ilkeldir. Bu klarnetler entonasyon bakımından da pek başarılı değildir. Bunu fark eden L.A. Buffet, ekleme klarnetlerin yapımıyla ilgili tamamen yeni bir fikir geliştirmiştir. Patenti 1862'de alınan bu enstrüman iç içe iki metal borudan oluşmakta ve dıştaki boru bütün mekanizmayı taşımaktadır. Bu

mekanizmada her perde, hem sib hem de la klarnetin deliklerini etkilemektedir. Normalde tüm delikler üstüste binerken kalağın çevrilmesiyle deliklerin pozisyonu değişmekte ve deliklerin bir kısmı iptal edilmektedir. Böylece klarnet de sib'den la ya dönmüş olmaktadır.

Tüm bu önemli gelişmelerden sonra klarnet genel olarak gelişimini tamamlamış ve günümüzdeki halini almıştır. Sonraki dönemlerde yapımcılar klarnetteki zorlukları aşabilmek için farklı denemeler yapmışlardır. Fakat bu denemelerin hiçbiri I. Müller ve T. Boehm'ün yaptığı gelişmeler kadar kalıcı olmamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KLARNET REPERTUVARINA GENEL BAKIŞ

1. KLARNET İÇİN YAZILAN İLK ESERLER

Şalümodan klarnete geçiş; 1700'lerde olduysa da bu yeni enstrüman 18. yüzyılın ilk yarısında pek fazla kullanılmamış ve dolayısıyla da çok tanınmamıştır. Klarnet pasajı bulunan ilk eserin 1720'lerde Antwerp Katedrali'nin orgçusu J.A.J. Faber tarafından yazılan bir missa⁵⁴ olduğu bilinmektedir⁵⁵.

G.P. Telemann ilk olarak 1721'de Whitsunday için yazdığı kantatında klarneti kullanmıştır. A.Vivaldi'nin iki obua, iki do klarnet, yaylılar ve cembalo⁵⁶ (çembalo) için do majör konçertosu, aynı enstrümanlar için yine do majör başka bir konçertosu ve *per la Solennità di S.Lorenzo* başlıklı iki flüt, iki obua, iki klarnet, fagot, iki solo keman, yaylılar ve cembalo için de üçüncü bir do majör konçertosu klarnet partisi içeren eserlerindedir.

Klarnet için bilinen ilk konçertolar Durlach (Almanya) orkestra şefi Johann Melchior Molter⁵⁷ tarafından bestelenmiştir. J.M. Molter'in konçertolarının hepsi re klarnet için yazılmıştır. Klarnet genelde üst ve en üst ses aralığında hareket etmektedir. Teoride bu konçertolar clarino⁵⁸ ile de çalınabilmektedir. Re klarnetlerin parlak sesi ve barok stilinden dolayı J.M. Molter konçertoları oldukça etkileyicidir.

⁵⁴ Missa Latince olması bakımından hem kaynak sözcüktür, hem de bu kilise müziği biçiminin doğduğu ülke olan İtalya'nın dilini taşımaktadır. İngilizce'de mass, Fransızca ve Almanca'da messe, İspanyolca'da misa adlarıyla kullanılmaktadır. Ahmet Say, **Müzik Sözlüğü**, (Müzik Ansiklopedisi Yayınları, 2002), s. 336.

⁵⁵ F. Geoffrey Rendall, **a.g.e.**, s. 46.

⁵⁶ Cembalo, (İt.) 17. yüzyılın başlarından 18. yüzyılın sonlarına kadar kullanılan, piyanonun geliştirilmesinden önce müzik tarihinde önemli bir yeri olan klavyeli, telli çalgı. Ahmet Say, **Müzik Sözlüğü**, (Müzik Ansiklopedisi Yayınları, 2002), s. 99

⁵⁷ Johann Melchior Molter (1695-1765), Alman besteci. <http://www.Continuocom/feb97/molter.htm>.

⁵⁸ Clarino,(İt.) Barok dönem trompeti. 20 perdeye ulaşan bir ses alanı bulunmaktadır. 18. yüzyılın trompetçileri, clarino denen, çok ince sesleri elde edilebileceği bir teknik geliştirmişlerdi. Ahmet Say, **Müzik Sözlüğü**, (Müzik Ansiklopedisi Yayınları, 2002), s. 104.

Fakat bununla beraber konçertoların sürekli üst seslerde yazılmış olması hiçbir hataya izin vermeyip; küçük klarnette deneyimli olanlar tarafından çalınmasını gerektirmektedir. Bu konçertolar muhtemelen Durlach'da flütçü olarak çalışan ama aynı zamanda obua ve klarnet de çalan Johann Reusch⁵⁹ için yazılmıştır.

Klarnet zaman içinde daha da geliştirilmiştir. 1758-59 yıllarından sonra ünlü Mannheim Orkestrası, kadrosunda sürekli olarak iki klarnetçi bulundurmaya başlamıştır. Zamanla saray orkestraları ile özel orkestralar da klarnetçi almaya başlamış ve 1780-90'lı yıllara gelindiğinde artık orkestraların çoğunda klarnetçi bulunmaktadır. Klarnetin orkestraya girişinde ve solo enstrüman olarak popüler oluşunda, geliştirilmiş tonu ve tekniği, özellikle de o dönemde oluşan 'ideal sonorite'⁶⁰ anlayışındaki değişiklikler, etkili olmuştur.

Carl Philipp Emanuel Bach⁶¹ da klarneti eserlerinde sıklıkla kullanmıştır. Özellikle küçük parçalarında, marşlarında, 5 ve 7 nefesli enstrüman için olan sonatlarında, ayrıca menuet ve polonezlerinde iki klarnet için parti yazmıştır. G.P. Telemann da, klarnet için yazdığı ikililerinde (duo, Fr.) klarnet, fagot ve cembalo için 6 sonatında klarneti solo enstrüman olarak kullanmıştır. İkililerindeki klarnet partileri modern çalıcılar için pek fazla zorluk içermezken; üçlülerindeki (trio, İt.) klarnet partisi virtüözite gerektirmektedir.

İlk klarnet konçertoları arasında J.M. Molter'inkilerin yanı sıra Franz Xaver Pokorny⁶² tarafından yazılan 2 konçerto da (Mib majör ve Sib majör) bulunmaktadır. Bu konçertolar sib klarnet için yazılmış ve J.M. Molter konçertolarının aksine klarnetin alt ses aralığı da kullanılmıştır.

⁵⁹ Johann Reusch (1712-?), Alman besteci, flütçü, obuacı, klarnetçi. http://www.Clarinet_saxophone.asn.au/articles/reed-above.pdf.

⁶⁰ Sonorite, (İng.) 1. Ses sanatında yer alan bir terim olarak, dolu, derinlikli, doğal özellikler içeren göğüs sesi; 2. Bir çalgıdan yüksek nitelikli, doyurucu sesler üretme yetisi. Ahmet Say, **Müzik Sözlüğü**, (Müzik Ansiklopedisi Yayınları, 2002), s. 448

⁶¹ Carl Philipp Emanuel Bach (1714-1788), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=bachcph>

⁶² Franz Xaver Pokorny (1728-1795), Çek besteci. <http://www.Lamediatheque.be/TCHEQUE/POKORNY.htm>

1.1. 18. Yüzyıldaki Mannheim ve Viyana'lı Bestecilerin Klarnet Repertuarı

Peter Gradenwitz⁶³, Regensburg'da, ünlü Mannheim Orkestrası şefi Johann Stamitz tarafından yazıldığını iddia ettiği bir konçerto bulmuştur⁶⁴. Bu iddiaya göre J. Stamitz'in konçertosu J.M. Molter'inkilerin dışında ilk klarnet konçertolarının arasına girmektedir. Sib majör tonunda olan ve sib klarnet için yazılmış bu konçertoda klarnete yaylı sazlar orkestrası tarafından eşlik edilmektedir. Müzikal anlamda bu konçerto bestecinin oğlu Karl Stamitz⁶⁵ tarafından yazılan bir çok konçertodan çok daha kalitelidir.

K. Stamitz'in 2 klarnet konçertosunun yanı sıra biri iki klarnet için, diğeri ise klarnet ve fagot için olan ikili konçertoları da bulunmaktadır. (Bunlar Sib majör no.3, Mib majör No.9, Sib majör no.10 ve Mib majör Darmstadt Concerto No.1'dir). K. Stamitz, çoğunlukla klarneti melodik bir enstrüman olarak kullanmıştır ve melodik bir anlatımı virtüöziteye tercih etmektedir. Eserlerinde büyük teknik zorluklar bulunmamaktadır ve serbest çalınan kadans bölümü, bir virtüözün tüm teknik becerilerini istediği gibi göstermesi için uygundur. K. Stamitz, melodik çizgi içinde büyük sıçramalarla ve alt oktavda çalınan bir pasajın üst oktavda tekrar edilmesiyle, klarnette oktavların birbirine yakın oluşundan yararlanmıştır.

Yine Mannheim okulunun bestecilerinden olan Ernst Dietrich Adolph Eichner⁶⁶ 1772'de yazdığı obua konçertosunu klarnete de uyarlamıştır. Ayrıca Alman besteci Anton Dimler de 18. yüzyılın sonlarında bir konçerto bestelemiştir. Yine bu döneme ait başka bir konçerto ise Georg Friedrich Fuchs⁶⁷ tarafından yazılmıştır. Mannheim okulunun klarnet için oldukça parlak konçertolar yazan diğer bestecileri arasında Franz Wilhelm Tausch⁶⁸, Peter von Winter⁶⁹ ve Franz Danzi⁷⁰ de

⁶³ Peter Gradenwitz (1910-2001), Alman müzikolog. <http://www.arta.cz/f10083.htm>

⁶⁴ F. Geoffrey Rendall, **a.g.e.**, s. 55.

⁶⁵ Karl Stamitz (1745-1801), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=stamitzc>

⁶⁶ Ernst Dietrich Adolph Eichner (1740-1777), Alman besteci. <http://www.Larrykrantz.com/commpolate.htm>

⁶⁷ Georg Friedrich Fuchs (1752-1821), Alman besteci. http://de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Komponisten/_F

⁶⁸ Franz Wilhelm Tausch (1762-1817), Alman besteci. <http://www.classical-composers-music.com/+TauschFranzWilhelm.htm>

⁶⁹ Peter von Winter, (1754-1825), Alman besteci. <http://www.giga.usa.com/gigaweb1/gutesz/guautwin terpeterx001.htm>

⁷⁰ Franz Danzi (1763-1826), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=danzi>

bulunmaktadır. P. von Winter ayrıca klarnet ve çello için ikili bir konçerto da yazmıştır.

Heinrich Baermann⁷¹,ın öğretmeni F.W. Tausch tarafından yazılan eserler, cesur pasajlar ve atlamalardan oluşmaktadır. O dönemdeki klarnetçilerin az gelişmiş enstrümanlarıyla bunları çalabiliyor olmaları oldukça şaşırtıcıdır. F.W. Tausch bir kadansında klarnet partisini üçüncü oktavdaki do'ya kadar çıkartmaktadır. F.W. Tausch'un konçertoları teknik olarak Carl Maria von Weber⁷² ve Louis Spohr⁷³,un konçertolarından daha fazla beceri gerektirmektedir.

Mannheimli besteciler klarnet için oda müziği eserleri de yazmışlardır. K. Stamitz'in klarnet, keman, viyola ve çello için yazdığı dörtlü seti bulunmaktadır. Bu setin Opus 4'ünde klarnet partiside sadece 1. keman partisine alternatif olarak yazılmıştır. Opus 8'de ise klarnet, solo enstrüman olarak kullanılmıştır. Opus 12'deki konçertant dörtlülerde ise klarnet oldukça karakteristik bir şekilde kullanıldığından başka bir enstrüman ile yerinin doldurulması zordur. Aynı enstrümanlar için F.W. Tausch ve P. von Winter da birer dörtlü yazmışlardır. Bunun yanında P. von Winter, klarnet için yedili (septet, Lat.) ve sekizli (oktet, İng.) de yazmıştır. K. Stamitz'in dörtlülerinden oluşan setin hepsi ve F. Danzi tarafından yazılan klarnet-piyano için Sib majör '*Sonata Concertante*' günümüzde yeniden basılmıştır. Son yıllarda klarnet için bir çok solo konçerto yazılmış olsa da klarnet ve piyano için orijinal eser sayısı oldukça azdır. Johann Baptist Wanhal⁷⁴,in teknik açıdan pek fazla zorluk içermeyen sib majör sonatı, 1948'de McGinnis & Marx firması tarafından New York'da basılmıştır. Ustaca yazılmış olan, konçerto havasındaki F. Danzi sonatın aksine J.B. Wanhal'ın *Sonata per il clavicembalo o pianoforte con clarinetto o violino obbligato*, başlığından da anlaşıldığı üzere klarnet için yazılmamıştır.

⁷¹ Heinrich Baermann (1784-1847), Alman klarnetçi. <http://classicalplus.gmn.com/compeser.asp?id=284>

⁷² Carl Maria von Weber (1786-1826), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=weber>

⁷³ Louis Spohr (1784-1859) Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=spohr>

⁷⁴ Johann Baptist Wanhal (1739-1813), Çek besteci. <http://members.klosterneuburg.net/handerle/COMPOSER.HTM#VANHAL>

Viyana'da klarnetin ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı tam olarak bilinmemektedir. Viyana'da o dönemde klarnetçi bulunmamakla birlikte 1787'ye kadar saray orkestralarında da klarnet yer almamıştır.

C.W. Gluck, özellikle Viyana için bestelediği *Orfeo* (1762) ve *Alceste* (1767) adlı operalarında şalümo kullanmıştır. Daha sonra bu eserlerin Paris'teki gösterimi için yaptığı düzenlemelerinde ve *Iphigénie en Aulide* (1774) adlı eserinde ise klarnet kullanmaya başlamıştır. *Iphigénie en Aulide* adlı eserinde klarnet pek fazla yer almasa da *Orfeo* ve *Alceste* eserlerinde neredeyse sürekli olarak yer almaktadır.

Franz Joseph Haydn⁷⁵ ise klarneti C.W. Gluck'tan çok önce eserlerinde kullanmaya başlamıştır. F.J. Haydn, klarnet için solo eser yazmamış ve senfonilerinde de yer vermeye geç başlamış olsa da her zaman enstrümanın karakterine uygun olarak kullanmıştır. Mib majör Senfoni No.99; sol majör Senfoni No.100 '*Askeri*' ikinci bölümde; Mib majör Senfoni No.103 bunlara birer örnektir. F.J. Haydn'ın bazı senfonilerine klarnet partisi sonradan eklenmiştir (örneğin Re majör 101.Senfoni). F.J. Haydn bir çok divertimentosunda da klarneti kullanmıştır; bunlardan en etkileyici olanı ise iki do klarnet ve iki do korno için olan do majör *Divertimento*'dur.

Wolfgang Amadeus Mozart⁷⁶ ise klarneti ilk olarak 1771'de Milano'daki özel bir orkestra için yazdığı *Divertimento*'da (K.113) kullanmıştır. Daha sonra 1773'te yazdığı *Divertimentolar*'da (K.116 ve 186) genelde iki klarneti çok daha ustaca ve obualarla beraber ses renklerinden güzel bir kombinasyon oluşturacak şekilde kullanmıştır.

Bu zamandan sonra W.A. Mozart klarneti daha sık kullanmaya başlamış; Basset-horn ile beraber favori enstrümanı olmuştur. Bestecinin *Idomeneo* adlı operasından itibaren tüm operalarında klarnet partisi bulunmaktadır.

W.A. Mozart'ın klarnetli oda müziği eserleri, iki klarnet veya basset-horn ve fagot için yazılan 5 divertimento (K.439b) ile başlar. 1786'da W.A. Mozart, klarnet, viyola ve piyano için olan '*Kegelstatt Trio*' adlı eserini (K.498) bestelemiştir. Daha

⁷⁵ Franz Joseph Haydn (1732-1809), Avusturyalı besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=haydnj>

⁷⁶ Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791), Avusturyalı besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=mozartwa>

sonra 1789'da arkadaşı Paul Anton Stadler⁷⁷ için yazdığı beşlisi (quintett, Alm.) ve Tanrısal armonileri ile sonraki besteciler için bir model oluşturmuş ve bütün klarnetçiler için de yok olmayacak bir miras halini almıştır. W.A. Mozart'ın ölüm yılında (1789) P.A. Stadler için yazdığı Klarnet Konçertosu (K.622) orijinalinde P.A. Stadler'in eşsiz bir virtüözü olduğu basset-horn için tasarlanmıştır. Bu yüzden klarnete çok uygun olmadığından, günümüzde orijinal hali üzerinde bazı değişiklikler yapılarak çalınmaktadır.

W.A. Mozart bazı bitmemiş klarnet beşlileri bırakmıştır. Ekspozisyon bölümünün sonunda kadar yazılmış sib majör bir Allegro (K.516); mib majör Rondo'nun bir kaç ölçüsü; do klarnet, basset-horn, keman, viyola ve çello için yazılmış fa majör Allegro'dan kısa bir bölüm ve basset-klarnet için la majör Rondo'dan kısa bir bölüm (K.581) bunlardan bir kaçıdır.

W.A. Mozart, ayrıca iki basset-horn için küçük ikililerde yazmıştır (K.487). W.A. Mozart'ın basset-horn kullandığı diğer eserlerinin arasında, (üç klarnet veya basset-horn eşlikli iki soprano ve bas için) bazı 'Canzonet' ve 'Nocturneler'; (iki basset-horn ve fagot için) 'Cantotic Adagio' (K.410); 'Masonik Cenaze Müziği'; sib majör 'Nefesli Sazlar Serenadı' (K.361); 'Sihirli Flüt' operası, 'Requiem ve Figaro' operası için sonradan bestelediği bir arya bulunmaktadır.

Bestecinin yazdığı beşli ve konçertoda olduğu gibi, *Titus* operasındaki solo klarnet partisi de P.A. Stadler için yazılmıştır. W.A. Mozart, opera ve serenatlarında klarneti sıklıkla kullanmış fakat senfonilerinde bu enstrümana pek yer vermemiştir. Klarneti solo enstrüman olarak ilk defa 1788'de yazdığı mib majör senfonisinde (K.543) kullanmıştır.

Dönemin en önemli bestecilerinden Ludwig van Beethoven⁷⁸,ın ölümünden sonra yayınlanan ve 1792 yılında bestelediği tahmin edilen Opus 103 sekizli ile 'Rondino' 2 obua, 2 klarnet, 2 fagot ve 2 korno için bestelenmiştir. Bestecinin 1815 yılında basılan klarnet ve fagot için ikili üç eseride yaklaşık olarak aynı zamanlarda yazılmıştır.

1796-97 yıllarında Viyana'da L. van Beethoven, nefesli sazlar için bestelediği Opus 16 beşlisinde solo partiyi klarnete yazmıştır. Aynı dönemde besteci (iki klarnet,

⁷⁷ Paul Anton Stadler (1753-1812), Avusturyalı klarnet ve basset-horn çalıcısı. http://www.sciencedaily.com/encyclopedia/anton_stadler

⁷⁸ Ludwig van Beethoven (1770-1827), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=beethov>

iki korno ve iki fagot için) Opus 71 altılısını (sextette, Fr.) yazmış; daha sonra 1798'de de klarnet, çello ve piyano için Opus.11 üçlüsünü bestelemiştir.

1.2.Virtüözler Dönemi ve Solo Klarnet Repertuarı

18. yüzyılın sonlarında ve 19. yüzyılın başlarında nefesli enstrüman virtüözlerinin popülaritesi doruğa ulaşmıştır. Bu dönemde Viyana'da keman ve piyano solistinden çok nefesli enstrüman solisti olduğu bilinmektedir. Fakat 19. yüzyılın ortalarına doğru nefesli enstrümanların popülaritesi gittikçe azalmış ve nefesli enstrüman solistlerinin yerini tekrar piyano, çello ve keman solistleri almıştır.

18. yüzyılın sonlarında klarnet eğitimine olan ilgi doruğa ulaşmış; bu dönemde bir çok virtüöz ortaya çıkmıştır. J.G.H Backofen, C. Baermann, Bernhard Henrik Crusell⁷⁹, Joseph Friedlowsky⁸⁰, H.E. Klosé, J.X. Lefèvre, I. Müller, P.A. Stadler, R. Stark ve F.W. Tausch bunların arasında yer almaktadır.

Klarnet solistlerinin sayısındaki artış, aynı zamanda klarnet için yazılan solo eserlerin çoğalmasına sebep olmuştur. Halk, yeni eserler dinlemek isterken; klarnetçiler de rakipleri tarafından henüz çalınmamış eserler aramaktadır. Birçok solist, tanınmış bestecilere önemli paralar karşılında konçerto ve konser parçası yazdırıp; aynı zamanda bu eserlerin bir süreliğine kullanım hakkını da satın almaktadır. Bunun yanında bir çok solist de kendi enstrümanları için eser yazmakta ve böylece prömiyerinin kendileri tarafından yapılmasını garanti altına almaktadır.

Konçerto ve konser parçalarının yanı sıra ünlü operaların temaları üzerine varyasyonlar da popülerdir. Bunlardan bazıları C. Baermann'ın, *Souvenirs de Bellini*; Luigi Bassi⁸¹'nin, *Fantasia on Rigoletto*; Félicien-César David⁸²'in, *Introduction and Variations on Schubert's Sehnsuchtswalzer* adlı eserleridir. Ayrıca operaların en ünlü

⁷⁹ Bernhard Henrik Crusell (1775-1838), Fin besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=crusell>

⁸⁰ Joseph Friedlowsky (1777-1859), Avusturyalı klarnetçi. http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_F/Friedlowsky_Familie.xml

⁸¹ Luigi Bassi (1833-1875), İtalyan besteci. <http://www.northbranchrecords.com/LinerNotes.htm>

⁸² Félicien-César David (1810-1876), Fransız besteci, <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=david-f-c>

aryaları, oratoryoları ve bazen de tüm üvertürleri klarnet ve piyano için uyarlanmaktadır.

C.M. von Weber ve L. Spohr tarafından yazılan konçertolar günümüze kalan klarnet eserleri arasındadır. L. Spohr 1804-05 yıllarında Brunswick’li bir klarnetçi için bir konser parçası yazmıştır, fakat bu eser kayıptır.

L. Spohr oldukça parlak bir klarnetçi olan Johann Simon Hermstedt⁸³’in Gotha’daki bir konserini dinlemiş ve çok etkilenmiştir. J.S. Hermstedt daha sonra L. Spohr’a bir konçerto siparişinde bulunmuş ve besteciye enstrümanın tekniği ile ilgili konularda yardımcı olmuştur. J.S. Hermstedt’in yorumundan, tekniğinden ve tonundan fazlasıyla etkilenen L. Spohr, aynı zamanda J.S. Hermstedt’den aldığı yardımla ilk klarnet konçertosu olan do minör konçertoyu bir kaç hafta içinde bitirmiştir.

Bu konçertoyu 1810 yılında mib majör, 1821’de fa minör, 1829’da ise mi minör (la klarnet için) ve başka konçertolar izlemiştir. Bunun yanında aralıklı olarak L. Spohr klarnet için bazı küçük parçalar da yazmıştır. Opus 108 “P. von Winter’in *Opferfest* teması üzerine varyasyonlar” (1811); Opus 81, “Danzi’nin bir teması üzerine varyasyonlu fantazi” (1814) ve “*Alruna*’dan varyasyonlar” bunlara örnek olarak gösterilebilir.

Bu eserler her açıdan klarnete uygun değildir. Örnekle C.M. von Weber’in eserleri gibi klarnetin tonal ve teknik kapasitesine tam olarak uymamaktadır. Aksine L. Spohr’un eserlerindeki bazı özellikler bestecinin keman ile olan yakınlığını göstermektedir. Ayrıca L. Spohr, klarnetin üst seslerini hızlı pasajlarda fazlasıyla kullanmaktadır. Buna bir örnek de üçüncü konçertosunun üçüncü bölümünde bulunmaktadır.

L. Spohr’un yazdığı klarnet, iki korno ve yaylılar için (Opus 32) sekizli günümüzde pek fazla yorumlanmamaktadır. 1837’de besteci, Sonderhausen Düşesi’nin isteği üzerine şan, klarnet ve piyano için büyüleyici Opus 103 *Sechs deutsche Lieder* adlı şarkıları bestelemiştir.

⁸³ Hans Michael Schletterer (1824-1893), Alman besteci http://www.haraldfischer Verlag.de/hfv/augsburg_prints.htm

Solo klarnet eşlikli şarkılar yazan ilk besteci L. Spohr değildir. Franz Schubert⁸⁴ önce (soprano, solo klarnet, orkestra ve org için) Opus 46 *Totus in corde languo* adlı eserini; 1828 yılında da, daha popüler olan *Der Hirt auf dem Felsen* adlı eserini yazmıştır. Besteci (soprano, solo klarnet ve piyano için yazdığı) bu eserini dönemin ünlü sopranelarından Anna Pauline Milder-Hauptmann⁸⁵,a ithaf etmiştir. Bu eserde oldukça etkili bir klarnet partisi bulunmaktadır. Bunun yanında Friedrich Silcher⁸⁶,in, (tenor, lut ve klarnet için yazdığı) *Serenade an Selma*; Giacomo Meyerbeer⁸⁷,in, *Hirtenlied*; (soprano ve obligato klarnet, orkestra için) *Thecelindens Liebschaften*; ve 1847'de Franz Lachner⁸⁸,in Opus 82 *Seit ich ihn gesehen* adlı eserleri bunlara birer örnektir.

Yaklaşık olarak L. Spohr ile aynı dönemde C.M. von Weber de klarnet için unutulmaz eserler yazmıştır. Bestecinin 1811'de Darmstadt'da tanıştığı Münihli ünlü klarnet virtüözü H. Baermann, C.M. von Weber'in ömür boyu sevgisini kazanmış ve ona klarnet eserlerinde ilham kaynağı olmuştur.

C.M. von Weber, Darmstadt'dayken yazdığı (iki kontralto, solo klarnet, korno ve yaylı beşli için) *Se il mio ben* başlıklı ikilisi ve daha sonra Münih'te yazdığı Opus 26 konçertinoyu H. Baermann'a ithaf etmiştir. Konçertinin ilk seslendirilişinden sonra C.M. von Weber bir çok konçerto siparişi almıştır. Bunların arasında iki klarnet konçertosu da bulunmaktadır. Opus 73 Fa minör birinci konçertoyu Mayıs 1811'de yazmış; Opus 74 miB majör ikinci konçertoyu ise aynı yılın Temmuz ayında tamamlamıştır.

1811'in Eylül ayında C.M. von Weber Opus 34 klarnet beşlisini yazmaya başlamıştır. Bu eserin yazımı 1815'e kadar bitmemiş fakat C.M. von Weber yazımı biten ilk üç bölümü 1813'te H. Baermann'a doğum günü hediyesi olarak vermiştir.

W.A. Mozart'ınkilerle beraber C.M. von Weber'in klarnet eserleri klarnetçiler için oldukça değerlidir. Eserler, enstrümanın teknik ve müzikal

⁸⁴ Franz Schubert (1808-1878), Alman besteci. http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=schubert_franz

⁸⁵ Anna Pauline Milder-Hauptmann (1785 - 1838), Alman besteci. http://hw.oeaw.ac.at/oeb1/oeb1_M/Milder-Hauptmann_Anna-Pauline_1785_1838.xml

⁸⁶ Friedrich Silcher (1789 - 1860), Alman besteci. http://harmoniamundi.com/composer_disco.asp?CompNum=1371

⁸⁷ Giacomo Meyerbeer (1791-1863), Alman besteci. http://48.1911encyclopedia.org/M/ME/MEYERBEER_GIACOMO.htm

⁸⁸ Franz Lachner (1803-1890), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=lachner>

potansiyelini dahice bir biçimde ortaya çıkarırken çalıcıya da kendini en iyi şekilde gösterme fırsatını vermektedir. C.M. von Weber, genelde klarnetin tiz seslerini fazla kullanmamış ve klarneti nadiren fa'nın üzerine çıkartmıştır. En tiz notalar mib majör konçertonun ilk bölümünde oldukça ihtiyatlı bir şekilde kullanılmıştır.

19. yüzyılın son yılları ile 20. yüzyılın ilk yıllarında konser parçası tarzında eserler yazılmasına rağmen bunlardan çok azı mükemmelliğe yakındır. Dönemin en ilginç ve değerli eseri Max Bruch⁸⁹ tarafından yazılan klarnet, viyola ve orkestra için ikili konçerto olmuştur. Uzun süre için bu eserin kayıp olduğu zannedilmiş fakat daha sonra Hamburg'da bulunup; basılmıştır. Eser 1911'de Bad Wildungen'de yazılmış ve 1940'da Berlin Filarmoni Orkestrası ile yapılan ilk seslendirilişinde büyük başarı kazanmıştır.

Ayrıca bu dönemde konçerto, fantazi, varyasyon ve benzer eserler, Katt Friedemann⁹⁰, Conelius Gurlitt⁹¹, Friedrich Alexander Lothar Kempfer⁹², Ludwig Milde⁹³, George Washington Pittrich⁹⁴ (mib majör konçertosu ödül kazanmıştır), Ernesto Cavallini⁹⁵, H.E. Klosé, Johann Sobeck⁹⁶ ve R. Stark gibi besteci ve yorumcu-besteciler tarafından yazılmıştır. Fransa'da H.E. Klosé tarafından yazılan ve Paul Jeanjean⁹⁷ tarafından düzenlenen bazı eserler de oldukça popülerdir.

⁸⁹ Max Bruch (1838-1920), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=lachner>

⁹⁰ Katt Friedemann (1945-), Avusturyalı besteci. <http://composers-classical-music.com/f/FrenzelFranzXaver.htm>

⁹¹ Conelius Gurlitt (1820-1901), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=gurlitt>

⁹² Friedrich Alexander Lothar Kempfer (1873-1948), Alman besteci. <http://www-zb.unizh.ch/sondersa/musik/kempferfalotharjr/kempferfal.htm>

⁹³ Ludwig Milde (1849-1913), Çek besteci. <http://www.fagott.de/FagottundRohrbau/timeline%20of%20bassoon%20instructors.htm>

⁹⁴ George Washington Pittrich (1870 - 1934), Alman besteci. <http://www-2.cs.cmu.edu/~benhdj/Music/Composers/Death/Apr.html>

⁹⁵ Ernesto Cavallini (1792 - 1868), İspanyol besteci. http://harmoniamundi.com/composer_disco.asp?CompNum=1332

⁹⁶ Johann Sobeck (1831-1914), Alman besteci. <http://composers-classical-music.com/s/SobeckJohann.htm>

⁹⁷ Paul Jeanjean (1874-1928), Fransız besteci. <http://www.prestoclassical.co.uk/composer.php?browse=composer&name=Jeanjean>

1.3. Oda Müziğinde Klarnet Repertuarı

19. yüzyılın ortalarından itibaren nefesli enstrümanlar solist olarak önemini yitirmiş olsa da oda müziğindeki yerleri hala aynıdır. Klarnet ise piyano ile çok güzel bir uyum sağlamaktadır. F. Danzi'nin 'Sonat'ı ve Avusturyalı besteci Archduke Rudolf'un '*Variations on a Cavatina by Rossini*' adlı eseri klarnet ve piyano için yazılan ilk eserler arasında yer almaktadır. Ayrıca C.M. von Weber'in *Grand Duo Concertant* adlı eseri ile H. Baermann'ın Opus 33 sonatı ve Ferdinand Ries⁹⁸'in yazdığı bir sonat da bu eserler arasındadır.

Felix Mendelssohn-Bartholdy⁹⁹, gençlik döneminde yazdığı mib majör sonatında klarnetin karakterini pek fazla gösterememiştir fakat daha sonra H. Baermann ve C. Baermann için yazdığı klarnet ve basset-horn için re minör ve fa minör piyano eşlikli konser parçaları oldukça etkilidir.

Etienne Francois Gebauer¹⁰⁰ tarafından yazılan (iki klarnet için) Opus 2 ile (klarnet ve fagot için) Opus 8 konçertant ikililer günümüzde daha çok çalışma amaçlı olarak kullanılmaktadır. E.F. Gebauer ayrıca (klarnet, korno ve fagot için) 6 tane üçlü yazmıştır. Buna benzer sayısız ikili E. Cavallini, B. Crusell, E.F. Gebauer, François Devienne¹⁰¹ ve P.A. Stadler tarafından yazılmış ve günümüzde yeniden basılmıştır. Bu dönemde klarnet ve piyano için o kadar fazla eser yazılmıştır ki kesin bir liste vermek imkansızdır.

Karl Reinecke¹⁰² de klarnet için bazı eserler yazmıştır. Bunların arasında Opus 22 *Fantasiestücke* 1865 'te; Opus 256 *Introduzione ed Allegro appassionato* adlı eserleri ise 1901'de yayınlanmıştır.

Bu dönemde klarnet için nadiren üçlü yazılmıştır. Bunların en önemlilerinden biri W.A. Mozart tarafından yazılan '*Kegelstatt Trio*' adlı eserdir. Bu eseri F. Ries'in (klarnet, çello ve piyano için) üçlüsü ve L. van Beethoven'ın üçlüsü izlemiştir. 1826-

⁹⁸ Ferdinand Ries (1784-1838), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=ries>

⁹⁹ Felix Mendelssohn-Bartholdy, (1809-1847), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=mendelsb>

¹⁰⁰ Etienne Francois Gebauer (1777-1823), Fransız besteci. www.woodwind.org/Databases/Logs/1998/08/000635.txt

¹⁰¹ François Devienne (1759-1803), Fransız besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=devienne>

¹⁰² Karl Reinecke (1824-1910), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=reinecke>

27 yıllarında Mikhai Glinka¹⁰³ (klarnet, fagot ve piyano için) *Trio pathétique* adlı eserini ve aynı enstrümanlar için Konradin Kreutzer¹⁰⁴ de Opus 43 üçlüsünü yazmıştır. Anlatımda yeni arayışlara girildiği 1835'e kadar kayda değer bir üçlü yazılmamıştır. Fakat bu dönemde Robert Schumann¹⁰⁵ tarafından klarnet, viyola ve piyano için yazılan Opus 132 *Märchenerzählungen* en iyi klarnet eserlerinden biri olmuş ve bestecinin eseleri arasında da oldukça önemli bir yer almıştır.

Johannes Brahms¹⁰⁶, in oda müziği eserleri klarnet müziği tarihinde, Max Reger¹⁰⁷ tarafından ulaşılmış fakat asla geçilememiş bir doruk noktasıdır. J. Brahms'ın iki sonat, üçlü ve beşlisinde, bestecinin en derin duygularını yansıttığı ve mükemmelliğe ulaşmış eserleridir. J. Brahms, bu 4 klarnet eserini de Meiningen'li Richard Mühlfeld¹⁰⁸, a ithaf etmiştir.

J. Brahms 1894 yıllarında, büyük bir ustalık ürünü olan fa minör ve mi majör klarnet sonatlarını yazmıştır. Üçlü ve beşlisinde J. Brahms karanlık tutkuları anlatabilmek için la klarnet kullanırken; neşeli bir karakteri olan sonatlarını ise daha parlak bir ses rengine sahip sib klarnet için yazmıştır.

Sonraki yıllarda yazılan önemli eserler arasında Gustav Uwe Jenner¹⁰⁹, in Opus 5 Sonatı (1900) ve Henri Marteau¹¹⁰, nun Opus 13 (1909) klarnet beşlileri yer almaktadır. Bunların dışında, (klarnet, piyano ve çello için), Alexander Zemlinsky¹¹¹ (Op.3, 1897) ve Wilhelm Berger¹¹² tarafından üçlülerde yazılmıştır. K. Reinecke ise klarnet, viyola ve piyano için (Op.264, 1903) üçlü yazmış; M. Bruch (Sekiz Parça, Op.38, 1910) da aynı enstrümantasyonu kullanarak üçlüler yazmıştır. Romen besteci

¹⁰³ Mikhai Glinka (1804-1857), Rus besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=glinka>

¹⁰⁴ Konradin Kreutzer (1780-1849), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=kreutzer>

¹⁰⁵ Robert Schumann (1810-1856), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=schumannr>

¹⁰⁶ Johannes Brahms (1833-1897), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=brahms>

¹⁰⁷ Max Reger (1893-1916), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=reger>

¹⁰⁸ Richard Mühlfeld (1856-1907), Alman besteci. <http://classicalplus.gmn.com/story.asp?id=56245&pf=1>

¹⁰⁹ Gustav Uwe Jenner (1856-1920), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=jenner>

¹¹⁰ Henri Marteau (1874-1934), Alman besteci. <http://basicmusic.net/MusicianResults.php/musn/M>

¹¹¹ Alexander von Zemlinsky (1871-1942), Avusturyalı besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=zemlinsk>

¹¹² Wilhelm Berger (1861-1911), Amerikalı besteci. http://www.klassika.info/Komponisten/Berger_W/

Maximilian Heidrich (Op.25, 1894) ve K. Reinecke (Op.274, 1906) klarnet, korno ve piyano için üçlü yazarlar arasındadır. Waldemar von Bauszner¹¹³ ise nadiren kullanılan bir enstrümantasyon seçmiş; mib majör serenadını (1905) keman, klarnet ve piyano için yazmıştır. Aynı şekilde M. Heidrich'in (klarnet, viyola ve çello için) Opus 33 üçlüsü (1911), ve Paul Juon¹¹⁴,un Opus 34 (klarnet ve iki viyola için) Divertimento'su (1908) da nadiren kullanılan enstrümantasyona sahiptir. Bunların dışında Hans Pfitzner¹¹⁵ (klarnet, piyano, keman, viyola, çello ve kontrabas için) bir altılı (Op.55) yazmıştır. Bu eserler günümüzde nadiren kullanılırken M. Reger klarnet müziğinde J. Brahms'ın ulaştığı başarıya ulaşabilmiş ve onun gibi unutulmaz eserler yazan son besteci olmuştur.

M. Reger'in Opus 49 lab majör ve fa# minör iki sonatı 1900 yılında yazılmış ve bu eserlerin prömiyerleri 2 Nisan 1902 tarihinde yapılmıştır. M. Reger'in bir sonraki klarnet eseri, Opus 107 sib majör Sonat'tır. Bu sonatın prömiyeri ise Julius Winkler¹¹⁶ ve besteci tarafından 7-9 Haziran 1909'da 'Darmstadt İkinci Oda Müziği Festivali'nde yapılmıştır.

M. Reger, Opus 49 sonatlarını yazarken etkilendiği J. Brahms'ı diğer eserlerinde de kendisine model olarak almıştır. J. Brahms gibi oda müziği stilini korumak için teknik açıdan çalıcıya fazla yüklenmemeye çalışmıştır. Çünkü M. Reger'e göre partiler fazla teknik yazıldığında tüm eserin bir konçertinoya dönme tehlikesi vardır. Bestecinin Opus 49 iki sonatı klarnet için en ustaca yazılmış eserler arasındadır. Daha sonra yazılan sib majör sonatı ise önceki eserlerle karşılaştırıldığında yeni bir doruk noktasıdır.

¹¹³ Waldemar von Bauszner (1866-1931), Alman besteci. <http://www.klassiekemuziekgids.net/componisten/bauszner.htm>

¹¹⁴ Paul Juon (1872-1940), Rus besteci. <http://swissmusic.swissinfo.org/eng/swissmusic.html?siteSect=155&sid=1699437>

¹¹⁵ Hans Pfitzner (1869-1940), Rus besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=pfitzner>

¹¹⁶ Julius Winkler (1855-1938), Avusturyalı besteci. http://www.austria-tourism.at/content_detail...2.html?_h=kultur&_hm=31460&_um=&id=134727

1.4. 20.Yüzyıl Repertuarı

J. Brahms ve M. Reger'in dahice eserlerinden sonra klarnet oda müziği enstrümanı olarak büyük önem kazanmıştır. Daha sonraları klarnet solo enstrüman olarak da hak ettiği önemi kazanmış ve özellikle son yıllarda (bazıları klarnet repertuarında kalıcı bir yer edinmiş) solo klarnetli bir çok eser yazılmıştır.

20. yüzyılda klarnet ve orkestra için yazılan eserler arasında Claude Debussy¹¹⁷,nin yazdığı *'Rhapsody'* (1910), Ferruccio Busoni¹¹⁸,nin yazdığı *'Concertino'* (1919); ve Oswald Erich Sehlbach (1898-1985) tarafından yazılan *'Musik'* (1942) en önemlilerindedir. O.E. Sehlbach'ın *'Musik'* adlı eseri asil ve anlamlı melodileri ile ön plana çıkarken; diğer üçü çalıcıyı teknik açıdan, F. Busoni ve C. Debussy'nin eserleri ise ton kalitesi açısından fazlasıyla zorlamaktadır. Örneğin, F. Busoni'nin konçertinosunun başında üçüncü oktavdaki mi sesini mümkün olduğunca yumuşak ve *pp* nüansında çıkartmak veya C. Debussy'nin rapsodisindeki hassas ton renklerini yakalamak bu zorluklardan bazılarıdır. Ayrıca C. Debussy ve F. Busoni eserlerinde en üst ses aralığında bile sıklıkla karmaşık tonal kombinasyonlar ve zor figürler kullanmışlardır.

Igor Stravinsky¹¹⁹,nin 1919'da yazdığı *'Three Pieces for the Solo Clarinet'* eşliksiz solo klarnet eseri 20. yy repertuarında önemli bir yere sahiptir. Bu ilginç parçalar özellikle Boehm klarnet için yazılmıştır ve teknik olarak zorlayıcı eserlerdir. Daha sonra Ilse Fromm-Michaels¹²⁰ tarafından yazılan *'Stimmungen eines Funs'*, Siegfried Karg-Elert¹²¹ tarafından yazılan Opus 110 Sonat (1925) ve Jørgen Bentzon¹²² tarafından yazılan Opus 14 *'Theme with Variations'* (1928) bu türdeki zorlayıcı parçalara birer örnek olarak gösterilmektedir. 1931'de Alman besteci Hubert Pfeiffer tarafından yazılıp; 1937'de basılan *'Music for Unaccompanied A*

¹¹⁷ Claude Debussy (1862-1918), Fransız besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=debussy>

¹¹⁸ Busoni, Ferruccio (1866 - 1924), İtalyan besteci. <http://www.naxos.com/composer/busoni.htm>

¹¹⁹ Igor Stravinsky (1882-1971), Rus besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=stravins>

¹²⁰ Ilse Fromm-Michaels (1888-1986), Alman piyanist, besteci. <http://www.sikorski.de/composers/composer150.html>

¹²¹ Sigfrid Karg-Elert (1877-1933), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=kargeler>

¹²² Jorgen Bentzon (1897-1951), Danimarkalı besteci. <http://static.highbeam.com/a/americanrecordguide/september012000/bentzonsonatinadivertimentointermezzomikrofonivari/>

Clarinet bu gruptaki eserlerden en iyisi olarak bilinmektedir. Bu eserin altında yatan fikir farklı seviyelerde hareket eden iki partiyle polifonik müzik yaratma isteğidir. Yani her biri kısa tematik pasaj ve eslerden oluşan iki melodi öyle bir şekilde birleştirilmiştir ki, bir melodide notalar varken diğerinde esler vardır. Böylece birbirinden bağımsız hareket eden iki farklı parti duyulmaktadır.

Eşliksiz solo klarnet için eser yazmış diğer bestecilerin arasında Heinrich Sutermeister¹²³ (*Capriccio*, 1947), Bozidar Kunc¹²⁴ (*Pastorale Fantasia* Opus 59), Egon Wellesz¹²⁵ (*Suite* Opus 74) ve Ernst Krenek¹²⁶ (*Monologues*) bulunmaktadır.

Klarnet ve piyano için önemli eserlerden biri de 1912-13 yıllarında Egon Kornauth¹²⁷ tarafından yazılıp; 1922'de basılan Opus 5 Sonat'dır. Bu eser, temaları açısından yeni müziğe yakın olsa da armonileri bakımından oldukça gelenekseldir. Ayrıca Ella Adaiewsky¹²⁸ tarafından yazılan *Greek Sonata* (1913) ve Saint Sæens¹²⁹ tarafından yazılan konçertant stilindeki Sonat Opus 167 de öne çıkan eserler arasında yer almaktadır. Bunun yanında Giacomo Setaccioli¹³⁰ tarafından 1921'de yazılan Opus 31 Sonat heyecan verici bir eserdir.

Arthur Honegger¹³¹'in la klarnet için yazdığı sonatınası çok bilinen bir parçadır ve jazz benzeri bir stili olan son bölüm oldukça etkilidir. Bohuslav Martinu¹³² tarafından yazılan sonatina ise daha çok çalışma amaçlı olarak kullanılmaktadır. Son yıllarda yazılan en önemli sonatlardan biri de Paul

¹²³ Heinrich Sutermeister (1910-1995), Alman besteci. <http://www.swissclassic.net/sutermeister.htm>

¹²⁴ Bozidar Kunc (1903-1964), Hırvat besteci. <http://www.croatiaemb.org/in%20the%20spotlight/ConcertGasparovic.htm>

¹²⁵ Egon Wellesz. (1885 - 1974), Avusturyalı besteci. <http://www.karadar.com/Worterbuch/wellesz.html>

¹²⁶ Ernst Krenek (1900-1991), Avusturyalı besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=krenek>

¹²⁷ Egon Kornauth (1891-1959), Çek besteci. <http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.k/k676307.htm>

¹²⁸ Ella Adaiewsky (1846-1926), Rus besteci, piyanist ve müzikolog. <http://www.adaiewsky.de>

¹²⁹ Camille Saint Sæens (1835-1921), Fransız besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=saint>

¹³⁰ Giacomo Setaccioli (1868-1925), İtalyan besteci. http://www9.plala.or.jp/dxc_opera/comp/s/setaccioli.html

¹³¹ Arthur Honegger (1892-1955), Fransız besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=honegger>

¹³² Bohuslav Martinu (1890-1959), Çek besteci. <http://www.chez.com/craton/musique/martinu/martinu.htm>

Hindemith¹³³ tarafından yazılan ve teknik açıdan pek fazla zorlayıcı olmayan bir sonattır.

Günther Raphael¹³⁴ tarafından yazılan *Duck Sonatina* da önemli eserler arasındadır. Bu eserin üçüncü bölümü, çizimi de bulunan bir ördekle ilgili, küçük bir şiir ile başlamaktadır. Klarnet ve piyano için yazılan sonatlar arasında Leonard Bernstein¹³⁵, Victor Bruns¹³⁶ (Opus 22), Fritz Geissler¹³⁷ (1954), Fidelio Friedrich Finke¹³⁸ (1950), Heinz Friedrich Hartig¹³⁹, Amerikalı besteci Edward B. Hill (Sonatina), Daniel Gregory Mason¹⁴⁰ (1920), Darius Milhaud¹⁴¹ (sonatina), Alman orgçu ve besteci Heinrich Riethmüller (Opus 36), Robert Schollum¹⁴² (Opus 55, Sonatina), Hanns Schlüter-Ungar¹⁴³ (Opus 112 ve 114 sonatlar), Jaromir Weinberger¹⁴⁴ (Sonatina) ve Iain Hamilton¹⁴⁵ tarafından yazılanlar da bulunmaktadır.

Klarnet ve piyano için küçük parçalar Ferruccio Benvenuto Busoni¹⁴⁶ (Elegy), Hermann Karl Josef Zilcher¹⁴⁷, Heinrich Kaspar Schmid¹⁴⁸, Max Laurischkus¹⁴⁹, Johannes Driessler¹⁵⁰ (Opus 24, 5 parça), Bernard

¹³³ Paul Hindemith (1895-1963), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=hindemit>

¹³⁴ Günther Raphael (1903-1960), Alman besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=raphael>

¹³⁵ Leonard Bernstein (1918-1990), Amerikalı besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=bernstei>

¹³⁶ Victor Bruns (1903-1996), Alman fagotçu, besteci. www.idrs.org/www.idrs/publications2/journal2/JNL26/Bruns.pdf

¹³⁷ Fritz Geissler (1921-1984), Alman besteci. <http://www.operone.de/komponist/geissler.html>

¹³⁸ Fidelio Friedrich Finke (1891-1968), Alman besteci. http://www.recmusic.org/lieder/get_settings.html?ComposerId=4035

¹³⁹ Heinz Friedrich Hartig (1907-1969), Alman besteci. http://www.berlin-ehrunge.de/Ehrung/h/hartig_heinz_friedrich.htm

¹⁴⁰ Daniel Gregory Mason (1873-1953), Amerikan besteci. <http://www.bartleby.com/65/ma/MasonLo.html>

¹⁴¹ Darius Milhaud (1892-1974), Fransız besteci. <http://www.google.com.tr/search?hl=tr&ie=UTF-8&oe=UTF-8&q=%22Darius+Milhaud%22&meta=>

¹⁴² Robert Schollum (1913-1987), Avusturyalı besteci, şef. <http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.s/s321756.htm>

¹⁴³ Hanns Schlüter-Ungar (1896-1974), Alman besteci. <http://home.t-online.de/home/pfaelzer.saenger/07komp1s.htm>

¹⁴⁴ Jaromir Weinberger (1896 - 1967), Çek besteci. http://www.gold-music.com/fiches/fiche_8659.php

¹⁴⁵ Iain Hamilton (1922-2000), İngiliz besteci. <http://www.musicweb.uk.net/Hamilton/>

¹⁴⁶ Ferruccio Benvenuto Busoni (1866-1924), İtalyan besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=busoni>

¹⁴⁷ Hermann Karl Josef Zilcher (1881-1948), Alman besteci. http://www9.plala.or.jp/dxc_opera/comp/z/zilcher.html

¹⁴⁸ Heinrich Kaspar Schmid (1874-1953), Alman besteci. <http://www.klassika.info/Komponisten/Schmid/>

¹⁴⁹ Max Laurischkus (1876-1929), Alman besteci. <http://composers-classical-music.com/l/LaurischkusMax.htm>

¹⁵⁰ Johannes Driessler (1921-1998), Alman besteci. <http://www.klassika.info/Komponisten/Driessler/>

Stevens¹⁵¹, Lawrence Weiner¹⁵² (*Ballata*), Friedrich Wildgans¹⁵³ (*3 Recital Pieces*), Werner Heider¹⁵⁴ (*Dalogue I*), Jürg Baur¹⁵⁵ (*Ballata Romana, 1960*), D. Milhaud (*Caprice, Duo concertant*), Matyas Seiber¹⁵⁶ (*Pastorale*) tarafından yazılmıştır. Bu türdeki en önemli eserlerden biri Alban Berg¹⁵⁷ tarafından 1913'te yazılan atonal *Four Pieces* adlı eserdir. Bu eserde A. Berg *pppp* eko sesler, kurbağa dili, *Klavierflageolett* gibi özel efektleri kullanmıştır.

İki klarnet için Aurelio Magnani¹⁵⁸ (*Sei ikiliti da camera concertante*), W. Schneider (*Partita*), Amerikalı besteci Edward B. Hill, Gunther Schuller¹⁵⁹ ve tarafından ikililer yazılmıştır. Francis Poulenc¹⁶⁰'in iki klarnet için sonatı ise teknik açıdan zor fakat etkileyici bir eserdir.

Ernst Krenek (*Sonatina*), Heitor Villa Lobos (*Choros*), Kurt Kunert (*Opus 20, Sonata*) ve Francis Poulenc (*Sonata*) klarnet-flüt ikilileri yazan bestecilerden bazılarıdır. Klarnet-keman ikilileri yazan besteciler arasında ise G. Raphael ve P. Hindemith bulunmaktadır.

Klarnet, keman ve piyano için bazı önemli eserler yazılmıştır. Örneğin, Béla Bartók¹⁶¹ *Contrasts* adlı eserini kendisiyle beraber, caz klarnetçisi Benny Goodman¹⁶² ve keman virtüözü Joseph Szigeti¹⁶³ tarafından seslendirilmek üzere yazmıştır. Bu eserdeki keman ve klarnet partileri teknik zorlukları sebebiyle ancak birinci sınıf çalıcılar tarafından çalınabilmektedir. Eserde la ve sib klarnetler

¹⁵¹ Bernard Stevens (1916-1983) İngiliz besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=stevens>

¹⁵² Lawrence Weiner (1932 -), Amerikalı besteci. <http://www.lawrenceweiner.net/>

¹⁵³ Friedrich Wildgans (1913-1965), Avusturyalı besteci. http://www9.plala.or.jp/dxc_opera/comp/w/wildgans.html

¹⁵⁴ Werner Heider (1930 -), Alman besteci. <http://www.tremediamusicedition.com/komponisten/heider.htm>

¹⁵⁵ Jürg Baur (1918-), Alman besteci. http://www.gema.de/engl/communication/news/n158/juerg_baur.shtml

¹⁵⁶ Matyas Seiber (1905-1960), Macar besteci, viyolonselci. <http://www.wclv.com/skin/blurb.php?sectionId=176&contentId=38763>

¹⁵⁷ Alban Berg (1885-1935) Avusturyalı besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=berg>

¹⁵⁸ Aurelio Magnani (1856-1921), İtalyan klarnetçi, besteci. <http://www.northbranchrecords.com/LinerNotes.htm>

¹⁵⁹ Gunther Schuller (1925-), Amerikalı besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=schuller>

¹⁶⁰ Francis Poulenc (1899-1963) Fransız besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=poulenc>

¹⁶¹ Béla Bartók (1881-1945) Macar besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=bartok>

¹⁶² Benny Goodman (1909-1986), Amerikalı klarnetçi. <http://www.duke.edu/~eca/early.html>

¹⁶³ Joseph Szigeti (1892-1973), Macar kemancı. www.naxos.com/scripts/artists_gallery/other_artists.asp?Artist_name=Szigeti_Joseph&artisttype=Historical

kullanılırken, farklı akortlarda iki keman kullanılması gerekmektedir. I. Stravinsky ise *Soldier's Tale* adlı eserini aynı enstrümantasyon için uyarlamıştır. Bunun yanında yine aynı enstrümanlar Aram Khachaturian¹⁶⁴, D. Milhaud, E. Krenek ve H. Riethmüller tarafından yazılan eserlerde de kullanılmıştır.

Klarnet, viyolonsel ve piyano için Paul Juon¹⁶⁵ (*Trio Miniature* Opus 18), Alfred Uhl¹⁶⁶ (*Little Concerto*) ve Alexis Hollander¹⁶⁷ (*Six Character Pieces in the form of a canon* Opus 53) tarafından üçlüler yazılmıştır.

Tahta nefesli beşlisi ve dördlüsü için yazılan sayısız eserlerin yanında alışılmışın dışındaki enstrümantasyonlarda da bir çok eser yazılmıştır. Rudolf Kelterborn¹⁶⁸, un *Lyrical Chamber Music* adlı eseri ve Jan Ingenhoven¹⁶⁹ tarafından flüt, klarnet ve arp için yazılan üçlü bunlara birer örnektir.

Bunun dışında klarnetin yer aldığı bir çok dördlü Heinrich Kaminski¹⁷⁰ (piyano, klarnet viyola ve cello için dördlü Opus I), A. Honegger (iki flüt, klarnet ve piyano için *Rhapsody*) ve P. Hindemith (klarnet, keman, cello ve piyano için dördlü) tarafından yazılmıştır.

Aynı zamanda klarnet ve yaylı dördlü için olan beşliler de Joseph Holbrooke¹⁷¹ (Opus 27 ve 2), I. Fromm-Michales (*Musica Larga*) ve P. Hindemith tarafından yazılmıştır. P. Hindemith'in beşlisi ikinci bölümünde klarnetçinin sib klarnetten mib klarnete geçmesini gerektirir. Bunun yanında Sergei Prokofiev¹⁷², yahudi temaları üzerine klarnet, yaylı dördlü ve piyano için bir üvertür yazmıştır. Karl Schiske¹⁷³, nin altılısı da aynı enstrümanlar içindir.

¹⁶⁴ Aram Ilyich Khachaturian (1903-1978), Ermeni besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=khachatu>

¹⁶⁵ Paul Juon (1872-1940), Rus besteci. <http://swissmusic.swissinfo.org/eng/swissmusic.html?siteSect=155&sid=1699437>

¹⁶⁶ Alfred Uhl (1909-1992), Avusturyalı besteci. <http://www.aciou.at/aciou.encyclop.u/ul25786.htm>

¹⁶⁷ Alexis Hollander (1841-1924), Besteci. <http://whatya.andibradley.com/feb05.htm>

¹⁶⁸ Rudolf Kelterborn (1931-), İsviçreli besteci. <http://www.paul-sacher-stiftung.ch/e/collections/kelterborn.htm>

¹⁶⁹ Jan Ingenhoven (1876-1951), Hollandalı besteci. <http://composers-classical-music.com/i/IngenhovenJan.htm>

¹⁷⁰ Heinrich Kaminsky (1886-1955), Fransız besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=kaminsky>

¹⁷¹ Joseph Holbrooke (1878-1958), İngiliz besteci, piyanist. http://www.hyperion-records.co.uk/composer_page.asp?name=hobrooke

¹⁷² Sergei Prokofiev (1891-1953), Rus besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=prokofie>

¹⁷³ Karl Schiske (1916-1969), Macar besteci. <http://composers-classical-music.com/s/SchiskeKarl.htm>

Yine klarnetin kullanıldığı, alışılmışın dışında enstrümantayona sahip olan eserler Arnold Schoenberg¹⁷⁴ (mib, sib, bas klarnet, keman, viyola, cello ve piyano için *Suite* Opus 29), P. Hindemith (flüt, obua, klarnet, bas klarnet, fagot, korno ve trompet için *Yedili*), B. Martinu (iki klarnet ve yaylı üçlü için *Serenade*), S. Prokofiev (obua, klarnet, keman, viyola ve kontrabas için *Beşli*), Alfredo Casella¹⁷⁵ (klarnet, fagot ve yaylı üçlü için *Serenata*) ve Carl Nielsen¹⁷⁶ (klarnet, korno, fagot, cello ve kontrabas için *Serenata*) tarafından yazılmıştır.

Solo klarnetin kullanıldığı şarkılar daha sıklıkla yazılmıştır. Armin Knab¹⁷⁷,¹⁷⁷ın (üç kadın sesi, klarnet ve piyano için) *Five Hungarian Folk Songs*, H. Kaminski'nin (ses, klarnet ve keman için) *Lieder*, ve I. Stravinsky'nin (bayan sesi, mib, la, sib ve bas klarnetler için) *Berceuses du chat* adlı eserleri bunlara birer örnektir. Ayrıca Anton Webern¹⁷⁸ de bu türde bir çok eser yazmıştır. (soprano, klarnet ve bas klarnet için) *Beş Kanon* ve (ses, keman, klarnet ve bas klarnet için) üç *Lieder* Opus 18 bunlardan bazılarıdır.

Son zamanlarda yazılan en önemli solo klarnet konçertoları arasında P. Hindemith (la klarnet için), D. Milhaud, Aaron Copland¹⁷⁹, Jean Rivier¹⁸⁰, Ernest Bloch¹⁸¹ ve C. Nielsen tarafından yazılan konçertolar bulunmaktadır. Bunun yanında Alman besteci Karl Günther Breuer tarafından klarnet ve yaylı sazlar için yazılan *Atonalyse I* ve Otto Abel¹⁸² tarafından yine aynı enstrümanlar için yazılan *Arioso* önemli eserler arasındadır.

¹⁷⁴ Arnold Schoenberg (1874-1951), Avusturyalı besteci. <http://www.eyeneer.com/CCM/Composers/Schoenberg/schoenbio.html>

¹⁷⁵ Alfredo Casella (1883-1947) İtalyan besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=casella>

¹⁷⁶ Carl Nielsen (1865-1931), Danimarkalı besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=nielsen>

¹⁷⁷ Armin Knab (1881-1951), Alman besteci. <http://www.grainger.de/music/composers/knab.html>

¹⁷⁸ Anton Webern (1883-1945), Avusturyalı besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=webern>

¹⁷⁹ Aaron Copland (1900-1990), Amerikalı besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=copland>

¹⁸⁰ Jean Rivier (1896 – 1987), Fransız besteci. <http://www.chambermusic.co.uk/database/composer.php/Rivier,+Jean/>

¹⁸¹ Ernest Bloch (1880-1959), İsviçreli besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=bloch>

¹⁸² Otto Abel (1905-1977), Alman besteci. <http://composers-classical-music.com/a/AbelOtto.htm>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KLARNET AİLESİNE GENEL BAKIŞ

1. KLARNET AİLESİ

Enstrüman aileleri arasında, en çok ve çeşitli üyesi bulunan aile “Klarnet Ailesi”dir. Bu ailenin 7 grup altında incelenen 24 üyesi vardır. Bunlar küçükten büyüğe doğru aşağıda sıralanmaktadır:

Oktav	Do, Sib, Lab ve Sol klarnetler
Sopranino	Fa, Mi, Mib ve Re klarnetler
Soprano	Do, Si, Sib ve La klarnetler
Alto	Lab, sol, mib klarnetler ve clarinet d’amour
Tenor	Sol, Fa Basset-horn ve alto klarnet (mib)
Bas	Do, Sib ve La bas klarnetler
Kontrabas	Do ve sib kontrabas klarnetler

Klarnet ailesinin günümüzde de en çok kullanılan üyesi 200 yıldan beri ön planda olan sib soprano klarnettir. Fakat aynı zamanda la soprano klarnetin kalıcılığı da W.A. Mozart, J. Brahms ve diğer orkestra ile oda müziği bestecileri, tarafından yazılan eserler ile sağlanmıştır. Mib sopranino ve bas klarnet ise orkestra eserlerinde çoklukla kullanılırken basset-hornun özellikle de W.A. Mozart ve Richard Strauss¹⁸³,un eserlerinde daha ayrıcalıklı bir rolü vardır. Ailenin transpozeli olmayan tek üyesi ise do soprano klarnettir ve repertuvardaki rolü oldukça fazladır.

¹⁸³ Richard Strauss. (1864 - 1949), Alman besteci. <http://www.richard-strauss.com/biography.html>

Hector Berlioz¹⁸⁵, un, 1830'da yazdığı *Fantastik Senfoni* adlı eserinde mib klarneti kullanması, bu enstrümanın fa klarnetin yerini aldığını göstermektedir. (Ekler Resim 11) Fa klarnetin bu dönemden sonra bando ve nefesli gruplarının dışında kullanıldığına dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır.

Sopranino grubunun en büyük üyesi olan re klarnet, 18. yüzyılın yarısına kadar en çok kullanılan klarnet çeşidi olmuştur. Bu dönemdeki re klarnetler, ikinci oktav do'dan üçüncü oktav fa'ya kadar veya üçüncü oktav sole kadar olan ses aralığında etkili olmuşlardır. Sonraları bu enstrümanın ses aralığı geliştirildiyse de, daha tatlı ve yumuşak bir tona sahip olan sib ve la soprano klarnetler ortaya çıkınca, şalümo ile beraber ikisi de yavaş yavaş yok olmuştur. Bir süre için re klarnet askeri bandolardaki yerini koruduysa da 1780'lerden sonra yerini fa klarnete bırakmış, 1815'ten sonra ise ikisinin de yerini mib klarnet almıştır.

G.P. Haendel'in iki klarnet ve korno için üvertürü re klarnetin kullanıldığı ilk eserdir. Re klarnet için yazılan ilk solo eser ise J.M. Molter'in 6 konçertosudur. Altısı da teknik açıdan zor olmakla beraber hala re ve mib klarnetler için yazılan en iyi solo eserlerdir.

Cecil Forsyth¹⁸⁶,nin ünlü kitabı *Orchestration*'da mib klarnetle ilgili bir pasaj şöyledir:

*"Mib klarnetin en büyük avantajı kendine özgü ton kalitesidir. Özellikle üst ses aralığında sert ve keskindir... Psikolojik aralığı ise sib den daha dardır. Strauss'un Till Eulenspiegel eserinde olduğu gibi sert, mekanik veya trajikomik pasajlara neredeyse hapsedilmiştir."*¹⁸⁷

R. Strauss, bu eserinde Till karakterini mib değil re klarnet ile bağdaştırmıştır. Örneğin zavallı Till'in asılma sahnesindeki ünlü arpejlerde re klarnet, lab sesine kadar çıkmaktadır. Bu pasajın mib klarnet ile çalınması daha kolay olsa da, gerekli olan sıcak ve acımsı tonu re klarnet verebileceği için sert ve keskin olan mib klarnet kullanılmamıştır.

¹⁸⁵ Hector Berlioz (1803-1869), Fransız besteci. <http://w3.rz-berlin.mpg.de/cmp/berlioz.html>

¹⁸⁶ Cecil Forsyth (1870-1941), İngiliz besteci, yazar. <http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=U1ARTU0001258>

¹⁸⁷ Basil Tschaikov, **The Cambridge Companion to the Clarinet** (Cambridge, Cambridge University Pres, 1995) s.45.

Benjamin Britten¹⁹³ ise *The Prince of The Pagodas* adlı eserinde re ve mib klarnetleri başarıyla kullanmışlardır.

Mib klarnet için pek fazla solo eser bulunmamaktadır. Klarnetçi E. Cavallini piyano ve mib klarnet için birkaç eser bestelemiştir; *Carnival of Venice*, *Fantasia on a theme from Ultimo Giorno Di Pompeii* bu eserlerden bazılarıdır. Ayrıca Henri Benjamin Rabaud¹⁹⁴ mib klarnet için bir *Solo de Concours*; Amicare Ponchielli¹⁹⁵ ise sib ve mib klarnet, flüt, obua ve piyano için beşli yazmıştır. Modern besteciler mib klarneti gittikçe daha fazla kullanırken iki Amerikalı besteci Jerome Neff ve William Neil mib klarnet için konçerto yazmışlardır.

1.3. Soprano Klarnetler

18. yüzyılın sonlarından itibaren normal orkestra klarnetleri, genelde kullanılan tonalitelerin büyük çoğunluğunda kolaylıkla çalınabilen do, sib ve la klarnetler olmuştur. Bu enstrümanlar günümüzde kullanılmayan si klarnetle beraber klarnet ailesinin soprano grubunu oluşturmaktadır.

Bu klarnetlerin tonları arasındaki fark daha ilk aşamada anlaşılmıştır. Hatta 1812'de I. Müller, 13 perdeli yeni buluşunu Paris Konservatuvarı'ndaki jüriye sunduğunda bu klarnet ile her tonalitede çalınabileceğini öne sürmüştü; fakat jüri farklı tonal renklerden mahrum kalmamak için farklı boyuttaki enstrümanların kullanımına devam etmeyi tercih etmiştir. Jüri, sib ve la klarnetlerin ton kalitesi arasındaki farkı açıkça görmüş, La klarnetin narin, melankolik ve hatta kasvetli, sib klarnetin ise parlak ve açık bir tonu olduğu, o zamanlardaki gibi günümüz müzisyenlerinin de ortak görüşü olmuştur. (Ekler Resim 11) Aynı zamanda besteciler de klarnet partilerini iki enstrümana göre yazmaya başlamışlardır. Bestecilerin klarnet seçimleri, hem ton kalitesindeki tercihlerine, hem de eserlerinin tonalitesine göre değişmiştir. Örneğin, Antonin Dvorak¹⁹⁶, Op.44 *Nefesli Sazlar Serenadı*'nda

¹⁹³ Benjamin Britten (1913-1976), İngiliz besteci. <http://w3.rz-berlin.mpg.de/cmp/britten.html>

¹⁹⁴ Henri Benjamin Rabaud (1873-1949) Fransız besteci. <http://composers-classical-music.com/r/RabaudHenri.htm>

¹⁹⁵ Amilcare Ponchielli (1834-1886), İtalyan besteci. <http://www.azopera.com/learn/composer/ponchielli/index.shtml>

¹⁹⁶ Antonin Dvorak (1841-1904), Çek besteci. <http://w3.rz-berlin.mpg.de/cmp/dvorak.html>

tonaliteye en uygun klarneti seçmiş ve son bölümde partiyi sib klarnetten la klarnete transpoze etmiştir.

Besteciler sib ve la klarneti bir arada kullanmayı teknik sebeplerden dolayı nadiren göze almışlardır. Örneğin, Mily Alexeyevich Balakirev¹⁹⁷'in ikinci senfonisinde birinci ve ikinci klarnet partileri sib iken üçüncü klarnet partisi la klarnet için yazılmıştır. R. Strauss da *Salome* operasında ikili olarak la ve sib klarneti bir arada kullanmıştır. Besteci bu eserinde, la klarnete birinci derecedeki melodik materyaller için, sib klarnete ise parlak figürler ve süslemeler için yer vermiştir. Benzer bir durum yine R. Strauss'un *Symphonia Domestica* adlı eserinde de bulunmaktadır. Bu eserde ise bir re, bir la, iki sib ve bir de bas klarnet partisi bulunmaktadır.

1800'lü yıllardan beri besteciler, genelde sib klarnetin daha sıcak olan tonunu tercih etmişlerdir. Sonraları do klarnet de parlak, canlı tonu ve kendine has özellikleri sayesinde kabul görmüştür. Bu enstrümanın artikülasyondaki kolaylıkları, çabuk karşılık vermesi ve tonunun yumuşaklığını kaybetmeden parlak oluşu en önemli özelliklerindedir. Do klarnet oda müziği eserlerinde, solo sonat ve konçertolarda olduğu gibi orkestra müziğinde de geniş çapta kullanılmıştır.

Besteciler genelde do klarneti farklı ton rengi için kullanmışlar, teknik ihtiyaçlar ikinci planda kalmıştır. Örnekle R. Strauss genelde do klarneti sib veya la klarnetle beraber kullanmış ve mutlaka gerekli olduğunu belirtmiştir. Bestecilerin sadece teknik açıdan do klarneti tercih etmesi oldukça nadir görülen bir durumdur. Örneğin, F. Mendelssohn Bartholdy'nin *The Fair Melusine* adlı üvertürü. Bu eserde birinci klarnet partisi, o dönemde sib klarnet ile çalınması imkansız olan sol majör arpejli bir pasaj için kısa süreliğine sib klarnetten do klarnete geçmiştir.

W.A. Mozart'ın müziğinin hassas dengesi, çoğunlukla do klarnet olarak yazdığı partilerin transpoze edilmesiyle kolaylıkla bozulabilmektedir. Besteci, *Don Giovanni* ve *Così fan tutte* operalarındaki do veya fa majör olan aryalarda do klarneti rahatlıkla kullanmıştır. Bunun yanında W.A. Mozart, *Idomeneo* ve *Così fan tutte* operalarının mi majör tonundaki bölümlerinde sib klarnet partisini, o dönemde kullanılan orta parçası daha uzun bir do klarnet için yazmıştır.

¹⁹⁷ Mily Alexeyevich Balakirev (1837 - 1910), Rus besteci. <http://russia-in-us.com/Music/Opera/balakirev.html>

L. van Beethoven'ın do klarneti kullanım sebebini ayırt etmek güçtür. Örneğin do majör *Mass*'ın *Agnus Dei* bölümünde majör tona doğru olan modülasyondan hemen önceki do minör soloda tonaliteden dolayı do klarnetin kullanıldığı açıktır. No.2 ve No.3 *Leonore* üvertürlerinin girişindeki lab majör solo da aynı sebepten dolayı do klarnet için yazılmıştır. Fakat buna karşılık dokuzuncu senfonisinin *scherzo* bölümündeki do klarnet kullanımını kuşkusuz tamamen tınısı içindir.

19. yüzyıl boyunca klarnet evrimine devam ederken üç klarnetten oluşan gereksiz bir orkestra seti ihtiyacı azalmıştır. F. Mendelssohn-Bartholdy'nin senfonilerindeki do majör bölümlerde kendi tonunda olan do klarnet yerine üç bemollü bir tonalitede la klarneti tercih etmeye başlaması bu durumun belirtilerindedir.

Zamanla do klarnet, tamamen tınısı için kullanılmaya başlamıştır. H. Berlioz'un *Fantastik Senfoni* adlı eseri buna en iyi örnektir. H. Berlioz, bu eserinin *Les frans-juges* bölümünde 4 bemollü olmasına rağmen do klarnet partisi yazmış ve aynı şekilde *Requiem*'inde de do klarnetin özel tınısından yararlanmışır. Do klarnet, Franz Liszt¹⁹⁸'in orkestral müziğinde de önemli bir rol oynamaktadır, *Faust Symphony*'nin dışında *Les Préludes*, *Prometheus*, *Festklänge*, *Hunnenschlach* başlıklı senfonik şiirleri ve 1850'lerde Weimar'da yazılan tüm eserler de buna birer örnektir. Besteci bu dönemde do klarneti la ve mi majör gibi oldukça az kullanılan tonalitelere bile kullanmıştır.

19. yüzyılda İtalya ve Doğu Avrupa'daki bestecilerden G. Verdi ve Gioacchino Rossini¹⁹⁹, do klarneti tınısından dolayı kullananlar arasında yer almaktadır. Bohemya'da ise A. Dvorak'ın, Op.46 No.1 *Slavonic Dance* adlı eseri Bedrich Smetana²⁰⁰'nın, *The Bartered Bride* operasının üvertürü do klarnetin kullanıldığı eserlerden bazılarıdır. Avrupa'nın diğer bölgelerinde ise do klarnetin, tonalite ile ilgili olarak kullanımı 1900'lerde neredeyse tamamen ortadan kalkmış ve G. Mahler ile R. Strauss gibi besteciler bu enstrümanı tınısı için kullanarak tekrar ortaya çıkarmışlardır. Örneğin G. Mahler'in altıncı senfonisinde do klarnetler

¹⁹⁸ Franz Liszt (1811-1886), Macar besteci. <http://w3.rz-berlin.mpg.de/cmp/liszt.html>

¹⁹⁹ Gioacchino Rossini (1792-1868), İtalyan besteci. <http://w3.rz-berlin.mpg.de/cmp/rossini.html>

²⁰⁰ Bedrich Smetana (1824-1884), Çek besteci. <http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=smetana>

oldukça önemli dramatik bir kaynak olarak kullanılmıştır. R. Strauss operalarında ise klarnet seçimini oldukça kurnaz bir şekilde karakterlerine uygun olarak yapmıştır. Do klarnet, R. Strauss tarafından ilk defa *Der Rosenkavalier*'de ve daha sonra da *Die Frau ohne Schatten*, *Die ägyptische Helena*, *Arabella*, *Friedenstag*, *Dapne*, *Die Liebe der Danae* ve *Capriccio* adlı eserlerinde kullanılmıştır.

Do klarnetin özellikleri tarih boyunca bir çok besteci tarafından kullanıldığı gibi hala modern besteciler tarafından da kullanılmaktadır. Bunun dışında boyutu ve teknik kolaylıkları sayesinde küçük yaştaki öğrencilerin eğitiminde de yer verilmektedir.

1.4. Alto Klarnetler

Alto klarnet grubu; lab, sol, mib klarnetler (Ekler Resim 11) ve “clarinet d’amour”dan oluşmaktadır. Clarinet d’amourlar nadiren kullanılırken sol klarnet de sadece Türk Müziği’nde kullanılır, diğerleri ise günümüzde kullanılmamaktadır.

Sol klarnet, Türk Halk Müziğinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Türk Halk müziği teorisindeki $\frac{1}{4}$ ve $\frac{1}{8}$ perde aralıklarını Albert sistem enstrümanda çalmak daha kolay olduğundan genelde sıcak, yumuşak tonu ve esnekliğiyle Albert sistem tercih edilmektedir.

Clarinet d’amour, armut şeklindeki kalağı ile kolaylıkla ayırt edilebilmektedir. Bu enstrüman için yazılmış çok az eser bilinmektedir. Clarinet d’amourun bilinen en eski kullanımı, ilk olarak 1760’da seslendirilmiş olan Francois-Joseph Gossec²⁰¹,in *Missa pro defunctis* adlı eseridir. Ayrıca Valentin Roeser²⁰² 1764’de yazdığı tezinde bu enstrümanın tatlı tonundan bahsederken, fazla yaygın olmayışını yerine başka klarnetlerin kullanılabilmesine bağlar.

²⁰¹ Francois-Joseph Gossec (1734-1829), Fransız besteci. <http://www.artaria.com/Composer/Gossec.htm>

²⁰² Roeser Valentin (1735 – 1832), Fransız müzikolog. <http://www.musicologie.org/derm/roeser>

1.5. Tenor Klarinetler

Tenor grubu, sol, fa basset-horn ve mib alto klarnetten oluşur. Dört oktavlık ses genişliği, kendine özgü ses rengi ve güçlü bas sesleri ile basset-horn oldukça ilgi çekici bir enstrümandır.

Mib alto klarnet ile fa basset-horn arasında, soprano sib ve do klarnetler arasındakine benzer bir ilişki olduğu düşünülebilir. Fakat durum tam olarak aynı değildir. Her ikisi de klarnet ailesinin tenor üyeleri olarak kullanılmalarına rağmen basset-horn (Ekler Resim 11) ile mib alto klarnet arasındaki en önemli fark gövdelerinin iç çaplarıdır. Mib alto klarnetin çapı bas klarnetinkine yakınken, basset-hornunki daha çok sib ve la klarnetlere yakındır. Böylece sonuç oldukça farklı bir ton kalitesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nefesli orkestralarında ve klarnet gruplarında tenor enstrüman seçimi ulusal geleneklere dayanmaktadır. Örneğin Amerika'da basset-horn pek kullanılmaz hatta bilinmezken; Avrupa'da mib alto klarnet daha az kullanılmaktadır. Aynı duruma eserlerde de rastlanmaktadır. Avrupalı besteciler daha çok basset-horn kullanırken, Amerikalılar mib alto klarneti tercih etmişlerdir.

Modern basset-hornlar kendi aralarında farklı çaplarda bulunabilmektedirler. Sadece farklı firmalarda değil, farklı dönemlerde de gövdenin çapı değişmiştir. Fransız yapımcıların basset-hornlarında gövde değişik yerlerde incelirken, Alman yapımcıların basset-hornları düz bir gövdeye sahiptir. Genelde Fransızlar gövdenin çapını daha küçük yaparken (16 ile 16.4 mm arasında), Almanlar (17 ile 17.2 mm arasında) daha geniş bir gövdeyi tercih etmişlerdir.

Geniş gövdeli enstrümanlar kontrol açısından daha kolaydır. Fakat bazı çalıcılar, geniş gövdeli enstrümanların ton kalitesinde, dar gövdeli olanlara nazaran belirgin bir zayıflık oluştuğunu iddia etmektedirler. Ayrıca geniş gövdeli enstrümanlarda bu gövdeye uyacak bir ağızlık gerekirken, dar gövdeli enstrümanlar sib klarnet ağızlığı ile çalınabilmektedir.

Basset-hornların sesini etkileyen başka bir unsur da kалаğın şekli ve yönüdür. Birçok yapımcı sesi iyi yansıtması için yukarı dönük metalden kalak kullanırken; bazı çalıcılar gövdenin devamı olarak açılan, ağaçtan kалаğı daha otantik bulmakta ve özel olarak yaptırmaktadırlar. Uzunluğu sebebiyle basset-hornlarda barilin yerine,

kıvrılan bir es borusu gerekmektedir. Bu borular bazen ağaçtan, fakat genelde metalden yapılmaktadır.

Basset-horn için en önemli eser W.A. Mozart'ın, tahta üflemelilerden sadece 2 basset-horn ile 2 fagot kullandığı *Requiem*'i dir. W.A. Mozart ayrıca üç solo ses ve üç enstrüman için yazdığı 6 *Notturmi*'den K437 ve K438'de iki klarnet, bir basset-horn; K346, K436, K439 ve K549'da ise üç basset-horn kullanmıştır. K437 diğerlerinden farklı olarak sol basset-horn ve iki la klarnet için yazılmıştır. Ayrıca Jiří Družický²⁰³, nin üç re basset-horn kullandığı eserleri bulunmaktadır.

Daha sık kullanılan fa basset-horn ise W.A. Mozart'ın bazı operalarında kullanılmaktadır. Örneğin, *Le nozze di Figaro* ile *La clemenza di Tito* adlı operaları.

W.A. Mozart basset-horn'u oda müziği eserlerinde de sıklıkla kullanmıştır. Bestecinin yarım bıraktığı ve sonradan tamamlanan K580b beşlisinde basset-horn kullanılmıştır. Ayrıca K439b *Divertimenti*'nin orijinal partitüründe üç basset-horn partisi bulunmaktadır. Bunun yanında K410 ve K411 *Adagio* adlı eserlerde de basset-horn nefesli grubuna dahil edilmiştir. W.A. Mozart'ın ünlü K361 13 enstrüman için *Serenade* adlı eseri tüm repertuarın en muhteşem eseridir. Bu eserde iki basset-horn oldukça önemli bir rol oynamakta ve genelde iki klarnetle beraber kullanılmaktadır.

Basset-hornu W.A. Mozart kadar fazla kullanan başka bir besteci daha yoktur. L. van Beethoven bu enstrümanı sadece bir kez Op.43 *Die Geschöpfe des Prometheus* adlı bale müziğinde kullanmıştır. Ayrıca F. Danzi tarafından yazılan *Grande Sonate pour Piano-forte & Cor de Bassette (ou Violoncelle)* başlıklı sonatın oldukça virtüöz bir piyano partisi bulunurken, sadece ikinci bölümde basset-horn solo olarak kullanılmaktadır.

19. yüzyılda basset-horn aynı zamanda besteci olan gezgin klarnet virtüözlerinin favori enstrümanı olmuştur. Başta, W.A. Mozart'ın klarnet veya basset-horn için yazdığı birçok eserinde esin kaynağı olan A. Stadler, 18 tane üç basset-horn için tek bölümlü terzett²⁰⁴ (terzet, Alm.) yazmıştır. A. Stadler'in dışında Alman besteciler, H. Backofen, Alois Beerhalter (1798-1858), Josef Küffner (1777-

²⁰³ Jiří Družický (1745-1819), Çek besteci. <http://www.musicabona.com/cdshop2/druzecky01.html>

²⁰⁴ Terzett: Üç solo şarkıcı için yazılmış ses müziği eseri. Çalgı eşlikli ya da eşiksiz olabilir. İtalyanca *terzetto*. Bu terimi üç partili çalgı müziği eseri olan Trio'dan ayırmak gerekir. Ahmet Say, **a.g.e.**, s. 517.

1856) ve Christian Rummel (1787-1849) repertuvara katkıda bulunan çalıcılar arasında yer almaktadır.

W.A. Mozart'tan sonra basset-horn için eser yazan en önemli besteci R. Strauss'dur. Besteci basset-hornu ilk olarak *Zwei Gesänge* adlı eserinde kullanmıştır. Daha sonra besteci basset-horna, ilk gösterimi 1909'da yapılan *Elektra*'dan itibaren 5 operasında daha yer vermiştir. Ayrıca *Daphne*, *Die Liebe der Danae* ve *Capriccio*'da basset-horn partisi bulunmaktadır.

Bazı çalıcılar özellikle opera türü eserlerde daha geniş gövdeli enstrümanların, dramatik tonunu tercih etmektedirler. Geniş gövdeli enstrümanların avantajı oldukça esnek olmaları ve dört oktavlık ses aralığında çok çeşitli ses renklerine sahip olmalarıdır.

İngiliz Elisabeth Lutyens, David Gow ve Richard Rodney; Orta ve Doğu Avrupalı Miroslav Krejčí, Jaroslav Maštaliř, Oldřich Flosman, Frank Martin, Petr Pokorný ve Juraj Beneš ve Amerikalı birkaç besteci tarafından basset-horn eserleri yazılmıştır. Bunun yanında İngiliz yazar John Newhill'in *The Basset-Horn & It's Music* adlı kitabı oldukça önemli bir kaynaktır. Bu kaynakta 18. yüzyılda yazılan bazı anonim üçlülerden, Karlheinz Stockhausen²⁰⁵ tarafından yazılan sololara kadar birçok eser ve bilgi bulunmaktadır.

1.6. Bas Klarnetler

Do, sib (Ekler Resim 11) ve la olarak yapılan bas klarnet de basset-horn gibi son dönemlere kadar, ikinci planda kalan bir enstrüman olmuştur. Fakat son 30 yılda bu durum değişmiş ve bu enstrüman üzerinde uzmanlaşan bir çok çalıcı ortaya çıkmıştır. Özellikle G. Mahler, A. Berg ve A. Webern tarafından sıklıkla kullanılan bas klarnet L. van Beethoven ve J. Brahms tarafından nadiren kullanılmıştır.

1960'ların başına kadar yapılan sib bas klarnetler mib'e kadar inebilebilmektedir. Bu enstrümanlarla repertuvarın büyük bir bölümü çalınabilirken; I. Stravinsky'nin *Petrushka* ve S. Prokofiev'in *Romeo and Juliet* gibi do'ya kadar ses genişliği gerektiren eserlerini çalmak imkansızdır. Daha kısa olan enstrümanlar daha

²⁰⁵ Karlheinz Stockhausen (1928 -), Alman besteci. <http://w3.rz-berlin.mpg.de/cmp/stockhausen.html>

portatif ve askeri bandolar için de daha uygundur. Fakat 1970'lerde ses genişliği do'ya kadar uzanan enstrümanların yapılmasıyla bu tip bas klarnetler kullanılmamaya başlanmıştır. Hafif müzik, film ve televizyon müzikleri dahil her alandaki modern besteciler bu enstrümanın ses aralığını bas klarnetin mümkün olan normal ses aralığı olarak kabul etmişlerdir.

Böylesine büyük bir enstrümanda perde sisteminin karmaşıklığı bazı problemleri de doğurmaktadır. Mekanik açıdan üstün olan enstrümanlarda entonasyon açısından problemler çıkarken; entonasyon açısından üstün olanların da ton kalitesinde eksikler bulunmaktadır.

Enstrümanın kendisi kadar, ağızlık ve kamış seçimi de oldukça önemlidir. Ağızlıktaki açıklıklığın hatalı olması enstrümanın özellikle de forte pasajlarda sesin çatlmasına sebep olmaktadır. Ağızlık seçiminde ilk olarak kontrol edilmesi gereken şey budur. Ayrıca bas klarnet ağızlığının oktavlar arasında sib klarnete oranla daha esnek olması gerekirken aksi taktirde bağlı olan aralıklar oldukça zor bir hal almaktadır.

Kalın do'ya kadar olan ideal ses aralığı ve melodik karakterleri ile Johann Sebastian Bach²⁰⁶,ın viyolonsel sütünleri bas klarnet için oldukça önemli bir repertuvar oluşturmaktadır.

Bas klarneti kullanan romantik bestecilerin listesi oldukça uzundur. Bunlardan R. Wagner, G. Mahler ve R. Strauss'un eserleri oldukça önemlidir. Bunların dışında G. Meyerbeer, Piotr Ilyitch Tchaikovsky²⁰⁷ ve G. Verdi gibi oldukça önemli başka besteciler de bulunmaktadır. Özellikle R. Wagner'in eserlerinde ise bas klarnet vazgeçilmez bir yer almaktadır.

G. Mahler'in ilk beş senfonisinde bas klarnet la, sib ve do klarnet partisini katlamaktadır. Birinci senfoninin girişinde soprano klarnetler ön plandayken, bas klarnetin de önemli bir yeri bulunmaktadır. İlk bölümdeki iki sib ve bas klarnet için yazılmış pasaj, bas klarnetin oldukça karakteristik bir biçimde kullanımına örnek oluşturmaktadır. İkinci senfonisinde ise bas klarnetin korangle ile ünüson olarak

²⁰⁶ Johann Sebastian Bach (1685-1750), Alman besteci. <http://www.jsbach.org/>

²⁰⁷ Piyotr Ilich Tchaikovsky. (1840 – 1893), Rus besteci. <http://www.classicalarchives.com/tchai.html>

kullanıldığı oldukça dramatik bir koral²⁰⁸ bulunmaktadır. Bu kombinasyon entonasyon açısından büyük zorluklar yaratsa da mükemmel, koyu bir ses rengi oluşturmaktadır. Aynı kombinasyon dördüncü senfoninin sonunda da bulunmaktadır. G. Mahler'in dokuzuncu senfonisinde ise bas klarnet oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Birinci bölümde koyu ses rengiyle fagot ve viyolonselleri katlayan bas klarnet, ikinci bölümün sonunda ilginç bir solo ile karşımıza çıkmaktadır.

R. Strauss da G. Mahler gibi bas klarnet tutkunlarından biridir. Bestecinin bas klarneti en çok kullandığı *Don Quixote* (Don kişot) adlı eserinde, bu enstrüman oldukça karakteristik bir rol oynamaktadır. Tuba ile ünison olan bir çok pasaj, çalıcı açısından büyük dikkat gerektirmektedir.

Bas klarnet, opera bestecileri için de oldukça ilgi çekici bir enstrüman halini almıştır. Özellikle bas sesleri *pp* çalabilme özelliği ile dramatik efekt yaratmada oldukça kullanışlıdır. R. Wagner operalarında bas klarnet için güzel, lirik, çoğunlukla eşliğin az veya hiç olmadığı sololar yazmıştır.

Orkestrasyon konusunda 20. yüzyılın ileri gelen bestecilerinden biri olan M. Ravel bas klarneti oldukça etkili bir biçimde kullanmıştır. Bazı besteciler orkestranın bas seslerini güçlendirmek için iki bas klarnete yer vermişlerdir. I. Stravinsky'nin Bahar Ayini bu kullanıma bir örnek oluşturmaktadır. Rus besteciler de bas klarnetin koyu sesinden etkilenmişlerdir. Örneğin, D. Schostakovich, Keman Konçertosunun *scherzo* bölümünde bas klarneti kullanmıştır.

Viyana'da bas klarnet kullanımı İkinci Viyana Okulu bestecileri tarafından geliştirilmiştir. Örneğin, A. Schoenberg bas klarnet için Op.24 *Serenade*, ve Op.29 *Suite* adlı eserlerinde oldukça zor partiler yazmıştır. Modern eserlerden Leoš Janáček²⁰⁹,in *Mládi* adlı nefesli sazlar altılısında bas klarnet oldukça önemli bir rol oynamaktadır. 20.yüzyılın ilk yarısında az da olsa ilgi çeken bas klarnet ve piyano kombinasyonu için yazılan eserler arasında Othmar Schoeck²¹⁰ tarafından yazılan Op.41 sonat bu yönde atılan önemli bir adımdır.

²⁰⁸ Koral (Yun.): Erken ortaçağdaki tek sesli kilise şarkılarından başlayarak müzik tarihinde bir çok çeşidiyle değişimler sergileyen dinsel müzik eserleri için kullanılan genel tanım. Ahmet Say, *a.g.e.*, s.306.

²⁰⁹ Leoš Janáček (1854-1928), Çek besteci. <http://www.leosjanacek.co.uk/>

²¹⁰ Othmar Schoeck (1886–1957), İsviçreli besteci. <http://www.othmar-schoeck.ch/>

1.7. Kontrabas Klarnet

Do veya sib (Ekler Resim 11) olarak yapılan kontrabas klarnetlerin pek fazla çeşidi bulunmaktadır. Tiz klarnetleri metalden yapma girişimleri başarısız olduysa da, aynı işlem kontrabas klarnet için uygun ve aynı zamanda daha ekonomik olmaktadır. Sib olan kontrabas klarnetler do ya kadar inebilmektedir. Özellikle Amerika'da oldukça popüler olan bu klarnet, genelde geniş nefesli topluluklarında kullanılmaktadır. Bunun yanında film müziklerinde de çoklukla kullanılan kontrabas klarnet, özellikle korku efekti vermede oldukça başarılıdır. Orkestra repertuarı oldukça kısıtlı olan kontrabas klarnet, R. Strauss'un *Joseph-legenden*, A. Schoenberg'in *Five Orchestral Pieces* ve György Ligeti²¹¹'nin *Lontano* adlı eserlerinde kullanılmaktadır. Günümüzdeki modern besteciler gün geçtikçe bu enstrümanın gerçek potansiyelini fark edip, sadece bir efekt olarak kullanmaktan vazgeçmektedirler. Ayrıca kontrabas klarnet, klarnet gruplarında, özellikle de Fransa'da popüler olan altılılarda oldukça önemli bir yer edinmektedir.

²¹¹ György Ligeti (1923-), Macar besteci. <http://www.gyorgy-ligeti.de/biographie/index.html>

SONUÇ

Klarnetin ilk ortaya çıkışından itibaren yapılan tüm gelişmeler sonucunda gelinen noktaya bakıldığında bu enstrümanın tizlerde parlak, peslerde dramatik olan tonu, geniş ses aralığı ve teknik pasajlardaki kullanım kolaylığı ile orkestra, oda müziği ve solo eserlerde oldukça önemli bir yer aldığını görmekteyiz.

Enstrüman yapımcılarının çalışmaları sonucunda ortaya çıkan Alman ve Fransız olmak üzere günümüzde iki klarnet sistemi kullanılmaktadır. Alman sisteminde Ivan Müller'in, Fransız sisteminde ise Louis Auguste Buffet ve Hyacinthe Eleonore Klose'nin enstrümanları temel alınmıştır. Bu sistemlerin her ikisinin de bazı avantaj ve dezavantajları olduğu gibi çalıcılar da kendi müzikal ve teknik kullanımdaki tercihleri doğrultusunda seçimlerini yapmaktadırlar.

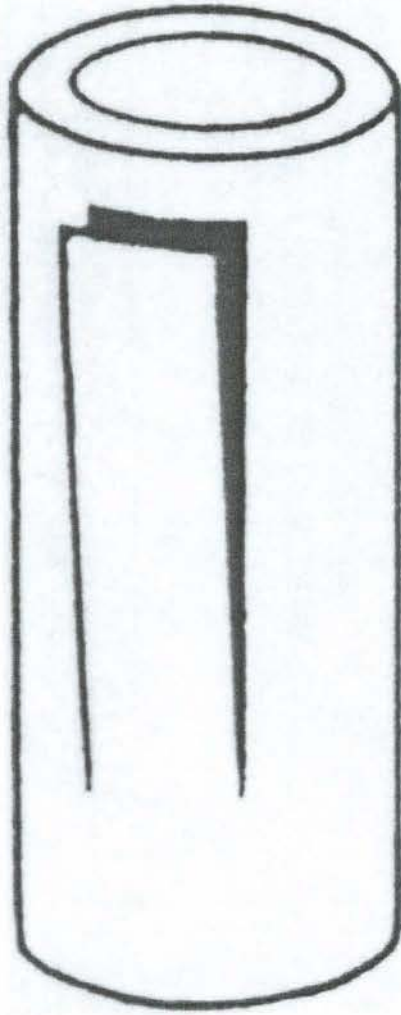
Tarih boyunca yapımcıların ilgisini çekmiş bir enstrüman olan klarneti akustik ve teknik açıdan geliştirme konusunda günümüzde hâlâ ilginç denemeler ve çalışmalar yapılmaktadır. Bu gelişmeler her ne kadar Ivan Müller ve Theobald Boehm gibi yapımcıların yaptıkları kadar kalıcı olmasa da ileriye dönük bir yol çizmektedir.

Çağlar boyu oldukça geniş bir evrim süreci geçiren klarnet ailesi, günümüzde orkestra ve oda müziği gruplarının vazgeçilmez bir üyesi olmuştur. Aynı zamanda klarnet, solo repertuvarda da Joahnn Melchior Molter, Wolfgang Amadeus Mozart, Johannes Brahms, Carl Mariz von Weber ve Francis Poulenc başta olmak üzere bir çok önemli bestecilerin eserleriyle klasik batı müziğindeki yerini korumaktadır.

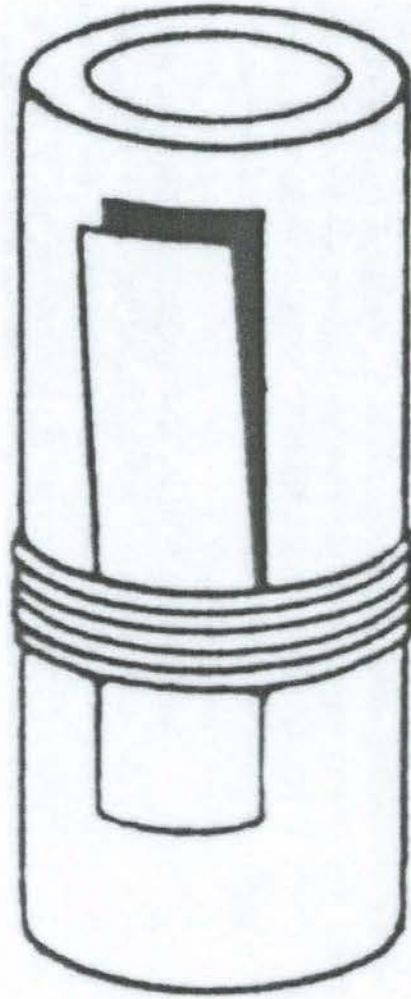
EKLER

EKLER

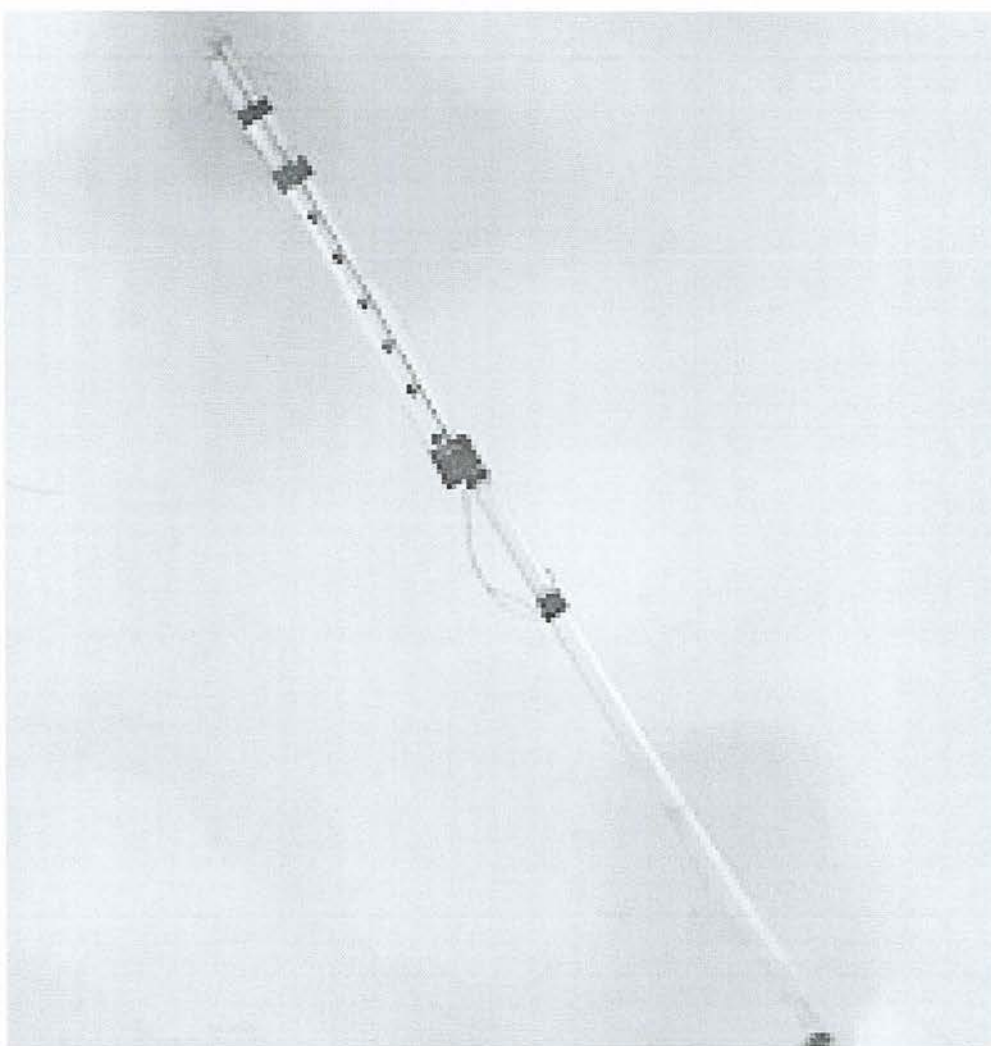
		<u>Sayfa</u>
Resim I	Ağızlığın üzerine kesilmiş idioglot kamış	56
Resim II	Ağızlığın üzerine bağlanmış idioglot kamış	57
Resim III	Arghul	58
Resim IV	Zummarah	59
Resim V	Launedda	60
Resim VI	J.C. Denner tarafından yapılan, tenor şalümo.....	61
Resim VII	W. Kress tarafından yapılan bas şalümonun önden Görünüşü	62
Resim VIII	W. Kress tarafından yapılan bas şalümonun arkadan görünüşü	63
Resim IX	Üç perdeli bas şalümo (klarnet)	64
Resim X	I. Müller tarafından yapılan 13 perdeli klarnet	65
Resim XI	Klarnet ailesi: mib sopranino, sib soprano, la soprano, mib alto klarnetler, fa basset-horn, sib bas, ve sib kontrbas klarnetler	66

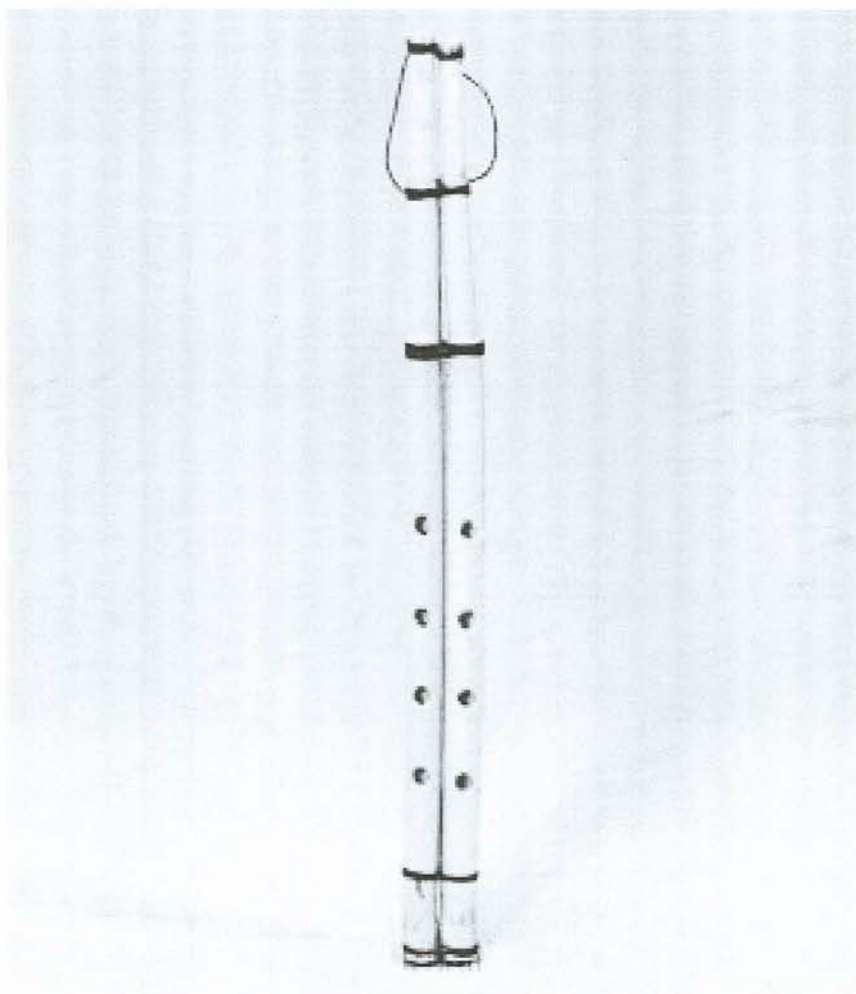
Resim I – Ağzılığın üzerine kesilmiş idioglot kamış.

Resim II – Ağızlığın üzerine bağlanmış idioglot kamış.

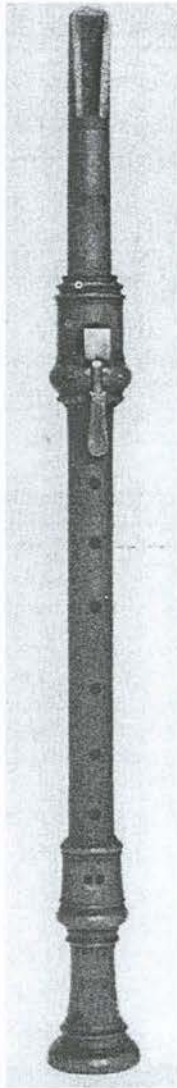
Resim III – Arghul.

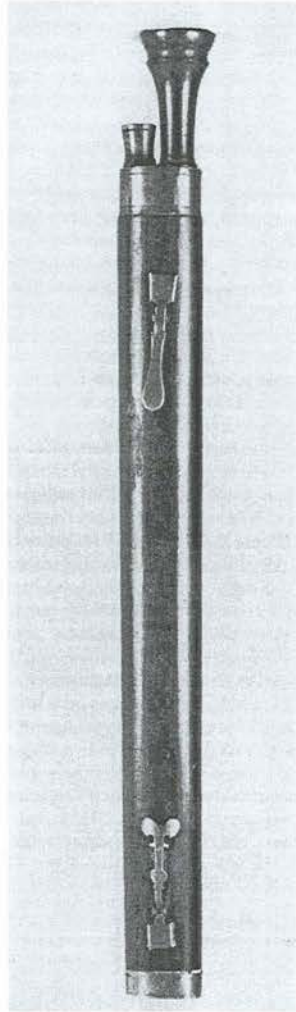
Resim IV – Zummarah.

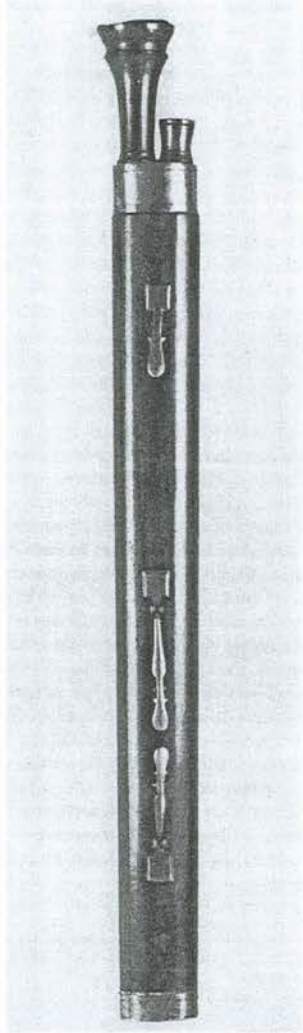
Resim V – Launedda.

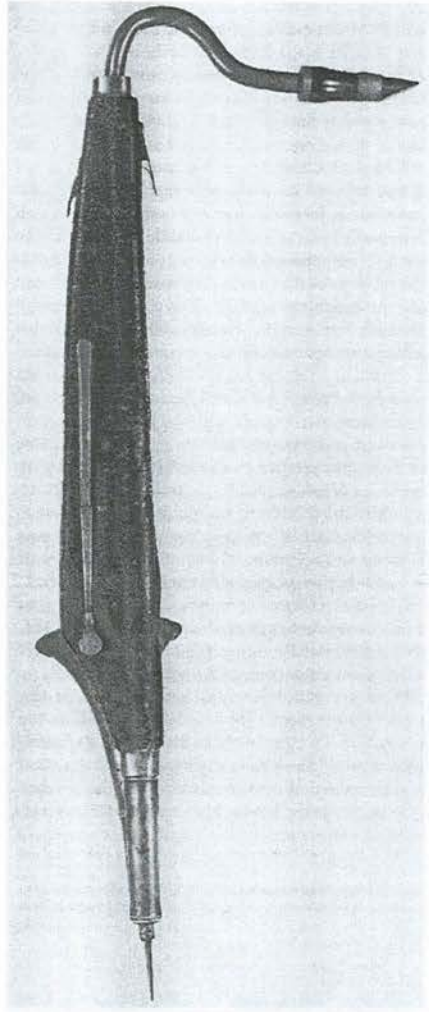
Resim VI – J.C. Denner tarafından yapılan, tenor şalümo.

Resim VII – W. Kress tarafından yapılan bas şalümonun önden görünüşü.

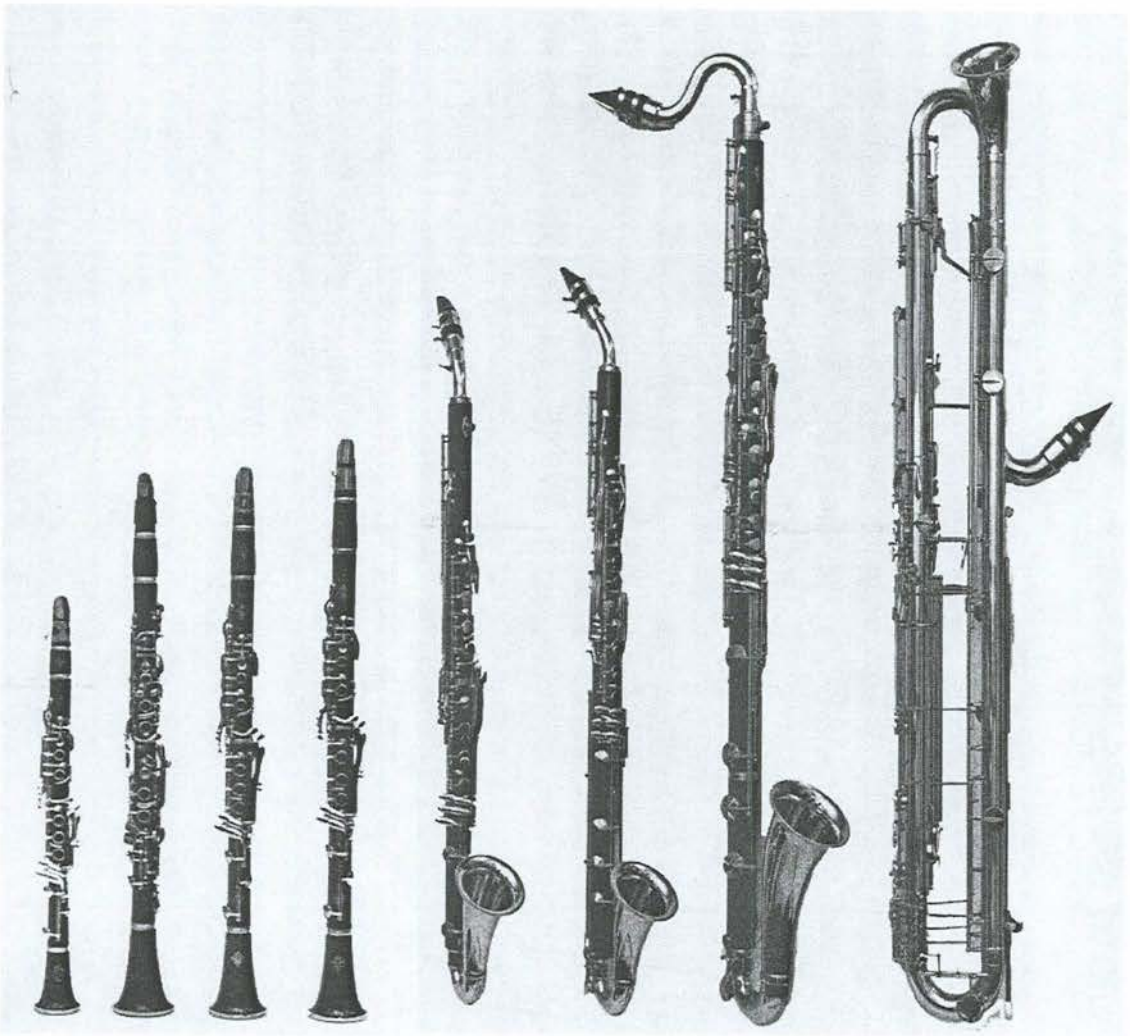
Resim VIII – W. Kress tarafından yapılan bas şalümonun arkadan görünüşü.

Resim IX – Üç perdeli bas şalümo (klarnet).

Resim X – I. Müller tarafından yapılan 13 perdeli klarnet.

Resim XI – Klarnet ailesi: mib soprano, sib soprano, la soprano, mib alto klarnetler, fa basset-horn, sib bas, ve sib kontrbas klarnetler.

KAYNAKÇA

F. Geoffrey Rendall, **The Clarinet, *Some Notes upon its History and Construction*** by, (London, Ernest Benn Limited, 1957).

Friedrich, Joseph Bernhard Caspar Majer, (1689-1768), Alman besteci ve orgçu. Sadie Stanley, **The New Grove Dictionary of Music and Musicians**, (New York: Grove, c. 2001).

Gluck Christoph Willibald von (1714-1787), Çek besteci. Evin İlyasoğlu, **Zaman İçinde Müzik**, (İstanbul, YKY, 1994).

Haendel, George Frideric (1685-1759), Alman besteci. Evin İlyasoğlu, **Zaman İçinde Müzik**, (İstanbul, YKY, 1994).

<http://www.gap-dcs-st-and.ac.uk/~history/mathematicians/Doppelmayr.html>

<http://www.hup.harvard.edu/features/ranhab/instrumentmakers.html>

<http://www.Guardian.co.uk/columnist/colum/0,5673,855556,00.html>

<http://www.shamilton.k12.ia.us/antigua/dulcian.htm>

<http://www.edmtrevoux.free.fr/Historique.htm>

<http://www.hoasm.org/VIIF/BononciniG.html>

<http://www.music.vt.edu/musicdictionary/>

<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=fux>

<http://www.hoasm.org/XIIC/Bonno.html>

<http://www.hoasm.org/VIIID/Ariosti.html>

<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=bonnoncini-antanio>

<http://www.hoasm.org/XIIC/caldara.html>

<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=conti>

<http://www.hoasm.org/XIIIB/porsaile.html>

<http://www.angelfire.com/ab/day/nov3.html>

<http://www.hoasm.org/XIIC/Aspelmayr.html>

<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=werner>

<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=dittersdorf>

<http://www.hoasm.org/XIIC/Gassman.html>

<http://www.haydn.dk/~mhc-pichl.php>

<http://www.hoasm.org/XIIC/Starzer.html>

<http://www.Artaria.com/composer/Hoffmeister.html>

<http://www.brogvemusic.org/bgxfasch.html>

<http://www.hoasm.org/VIIF/Hasse.html>

<http://www.hoasm.org/VIF/Graupner.html>

<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=telemann>

<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=conti>

<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=vivaldi>

<http://www.Klassika.info/komponisten/bacofen/>

<http://www.Classicalalpus.gmn.com/composer.asp?id=284>

<http://www.angelfire.com/ab/day/sep24.html>
http://www.en.wikipedia.org/wiki/Adolphe_Sax
<http://www.Sfoxclarinets.com/basycl.art.htm>
http://www.kendormusic.com/publications/ens_clarinet_4.htm
<http://www.sfoxclarinets.com/basyclart.htm>
[http://www.Niu.edu/user/u40gmb1/CI history.shtml](http://www.Niu.edu/user/u40gmb1/CI%20history.shtml)
<http://www.Continuocom/Feb97/molter.htm>
http://www.Clarinet_saxophone.asn.au/articles/reed-above.pdf
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=bachcph>
<http://www.Lamediathegue.be/TCHEQUE/POKORNY.htm>
<http://www.arta.cz/f10083.htm>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=stamitzc>
<http://www.Larrykrantz.com/commpolate.htm>
http://www.de.wikipedia.org/wiki/Liste_der_Komponisten/_F
<http://www.classical-composers-music.com/+TauschFranzWilhelm.htm>
[http://www.giga.usa.com/gigaweb1/gutesz/guautwin terpeterx001.htm](http://www.giga.usa.com/gigaweb1/gutesz/guautwin%20terpeterx001.htm)
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=danzi>
<http://www.classicalplus.gmn.com/compeser.asp?id=284>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=weber>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=spohr>
<http://www.members.klosterneuburg.net/handerle/COMPOSER.HTM#VANHAL>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=haydnj>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=mozartwa>
http://www.sciencedaily.com/encyclopedia/anton_stadler
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=beethov>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=crusell>
http://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_F/Friedlowsky_Familie.xml
<http://www.northbranchrecords.com/LinerNotes.htm>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=david-f-c>
http://www.haraldfischerverlag.de/hfv/augsburg_prints.htm
http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=schubert_franz
http://www.hw.oeaw.ac.at/oebl/oebl_M/Milder-Hauptmann_Anna-Pauline_1785_1838.xml
http://harmoniamundi.com/composer_disco.asp?CompNum=1371
http://www.48.1911encyclopedia.org/M/ME/MEYERBEER_GIACOMO.htm
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=lachner>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=lachner>
<http://www.composers-classical-music.com/f/FrenzelFranzXaver.htm>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=gurlitt>
<http://www-zb.unizh.ch/sondersa/musik/kempterfalohtarjr/kempterfal.htm>
<http://www.fagott.de/FagottundRohrbau/timeline%20of%20bassoon%20instructors.htm>
<http://www-2.cs.cmu.edu/~benhdj/Music/Composers/Death/Apr.html>
http://www.harmoniamundi.com/composer_disco.asp?CompNum=1332
<http://www.composers-classical-music.com/s/SobeckJohann.htm>
<http://www.prestoclassical.co.uk/composer.php?browse=composer&name=Jeanjean>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=ries>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=mendelsb>

<http://www.woodwind.org/ Databases/Logs/1998/08/000635.txt>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=devienne>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=glinka>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=kreutzer>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=schumannr>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=brahms>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=reger>
<http://www.classicalplus.gmn.com/story.asp?id=56245&pf=1>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=jenner>
<http://www.basicmusic.net/MusicianResults.php/musn/M>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=zemlinsk>
http://www.klassika.info/Komponisten/Berger_W/
<http://www.klassiekemuziekguids.net/componisten/bauszern.htm>
<http://www.swissmusic.swissinfo.org/eng/swissmusic.html?siteSect=155&sid=1699437>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=pfitzner>
http://www.austria-tourism.at/content_detail...2.html?_h=kultur&_hm=31460&_um=&id=134727
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=debussy>
<http://www.naxos.com/composer/busoni.htm>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=stravins>
<http://www.sikorski.de/composers/composer150.html>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=kargeler>
<http://www.static.highbeam.com/a/americanrecordguide/september012000/bentzonsonatinadivertimentointer mezzomikrofonivari/>
<http://www.swissclassic.net/sutormeister.htm>
<http://www.croatiaemb.org/in%20the%20spotlight/ConcertGasparovic.htm>
<http://www.karadar.com/Worterbuch/wellesz.html>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=krenek>
<http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.k/k676307.htm>
<http://www.adaiewsky.de>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=saint>
http://www9.plala.or.jp/dxc_opera/comp/s/setaccioli.html
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=honegger>
<http://www.chez.com/craton/musique/martinu/martinu.htm>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=hindemit>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=raphael>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=bernstei>
<http://www.idrs.org/www.idrs/publications2/journal2/JNL26/Bruns.pdf>
<http://www.operone.de/komponist/geissler.html>
http://www.recmusic.org/lieder/get_settings.html?ComposerId=4035
http://www.berlin-ehrunge.de/Ehrung/h/hartig_heinz_friedrich.htm
<http://www.bartleby.com/65/ma/MasonLo.html>
<http://www.google.com.tr/search?hl=tr&ie=UTF-8&oe=UTF-8&q=%22Darius+Milhaud%22&meta=>
<http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.s/s321756.htm>
<http://www.home.t-online.de/home/pfaelzer.saenger/07komp1s.htm>
http://www.gold-music.com/fiches/fiche_8659.php

<http://www.musicweb.uk.net/Hamilton/>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=busoni>
http://www9.plala.or.jp/dxc_opera/comp/z/zilcher.html
<http://www.klassika.info/ Komponisten/Schmid/>
<http://www.composers-classical-music.com/l/LaurischkusMax.htm>
<http://www.klassika.info/ Komponisten/Driessler/>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=stevens>
<http://www.lawrenceweiner.net/>
http://www9.plala.or.jp/dxc_opera/comp/w/wildgans.html
<http://www.tremediamusicedition.com/komponisten/heider.htm>
http://www.gema.de/engl/communication/news/n158/juerg_baur.shtml
<http://www.wclv.com/skin/blurb.php?sectionId=176&contentId=38763>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=berg>
<http://www.northbranchrecords.com/LinerNotes.htm>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=schuller>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=poulenc>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=bartok>
<http://www.duke.edu/~eca/early.html>
http://www.naxos.com/scripts/artists_gallery/other_artists.asp?Artist_name=Szigeti_Joseph&artisttype=Historical
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=khachatu>
<http://www.swissmusic.swissinfo.org/eng/swissmusic.html?siteSect=155&sid=16994>

37

<http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.u/ u125786.htm>
<http://www.whatya.andibradley.com/feb05.htm>
<http://www.paul-sacher-stiftung.ch/e/ collections/kelterborn.htm>
<http://www.composers-classical-music.com/i/IngenhovenJan.htm>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=kaminsky>
http://www.hyperion-records.co.uk/ composer_page.asp?name=holbrooke
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=prokofie>
<http://www.composers-classical-music.com/s/SchiskeKarl.htm>
<http://www.eyeneer.com/ CCM/Composers/ Schoenberg/schoenbio.html>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=casella>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=nielsen>
<http://www.grainger.de/music/ composers/knab.html>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=webern>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=copland>
<http://www.chambermusic.co.uk/database/ composer.php/Rivier,+Jean/>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=bloch>
<http://www.composers-classical-music.com/a/ AbelOtto.htm>
<http://www.richard-strauss.com/biography.html>
<http://www.r-ds.com/verdiana.htm>
<http://www.w3.rz-berlin.mpg.de/cmp/berlioz.html>
<http://www.thecanadianencyclopedia.com/index.cfm?PgNm=TCE&Params=UIARTU0001258>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=wagner>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=mahler>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=rimsky>

<http://www.shostakovich.org/>
<http://www.w3.rz-berlin.mpg.de/cmp/ravel.html>
<http://www.w3.rz-berlin.mpg.de/cmp/britten.html>
<http://www.composers-classical-music.com/r/RabaudHenri.htm>
<http://www.azopera.com/learn/composer/ponchielli/index.shtml>
<http://www.w3.rz-berlin.mpg.de/cmp/dvorak.html>
<http://www.russia-in-us.com/Music/Opera/balakirev.html>
 Franz Liszt (1811-1886), Macar besteci. <http://w3.rz-berlin.mpg.de/cmp/liszt.html>
<http://www.w3.rz-berlin.mpg.de/cmp/rossini.html>
<http://www.classical-composers.org/cgi-bin/ccd.cgi?comp=smetana>
<http://www.artaria.com/Composer/Gossec.htm>
<http://www.musicologie.org/derm/roeser>
<http://www.musicabona.com/cdshop2/druzecky01.html>
<http://www.w3.rz-berlin.mpg.de/cmp/stockhausen.html>
<http://www.jsbach.org/>
<http://www.classicalarchives.com/tchai.html>
<http://www.leosjanacek.co.uk/>
<http://www.othmar-schoeck.ch/>
<http://www.gyoergy-ligeti.de/biographie/index.html>
<http://www.bbc.co.uk/music/features/africa/ninsarghul.shtml>
<http://www.gs.kunitachi.ac.jp/collectiondb/dbpc/ppc0222.jpg>
<http://www.andromeda.sardegna.it/Cultura/cultura.htm>

Krol, Oskar. **The Clarinet**, (London, B.T. Batsford LTD, 1968).

Lawson, Colin – Nicholas Shackleton. **The Cambridge Companion to the Clarinet**, Cambridge University Press, İngiltere, 1995.

Rice, Albert R. **The Baroque Clarinet**, (Oxford, Clarendon Press, 1992).

Say, Ahmet. **Müzik Sözlüğü**, (Müzik Ansiklopedisi Yayınları, 2002).

Tschaikov, Basil. **The Cambridge Companion to the Clarinet** (Cambridge, Cambridge University Pres, 1995).